

13
DISSERTATIO IVRIDICA
DE
CAVSIS ARDVIS
ET
MAIORIBVS

QVAM
RECTORE MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO
DOMINO CAROLO
PRINCIPE BORVSSIAE MARCHIONE
BRANDENBURG. RELIQA
IN REGIA FRIDERICIANA

PRAESIDE
DOMINO
IVSTO HENNINGIO BÖEHMERO
I. V. D. PROFESS. IVR. ORDINAR.

D. IVN. MDCCXV.
IN AVDITORIO MAIORI
ERVEDITORVM EXAMINI SVBIICIT

RESPONDENS
FRIDERICVS MAAS
HOLS.

HALAE MAGDEBVRGICAE
OPERIS GRVNERTIANIS. Recusa 1732.

173

DISSERTATIO JURIDICA
DE

CAUSIS ARDVIS

ET

MAIORIBVS

QVAM

RECTORI MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO PRINCIPI AC DOMINO

DOMINO CAROLO

PRINCIPI BORVSSEAE MARCHIONIS
BRANDENBURG. REGIAE

IN REGIA FRIDERICIANA

PRAESED

DOMINO

IUSTO HENNINGIO BOEHMERO

I. V. D. PROFESS. IVR. ORDINAR.

D. IVN. MDCCXV.

IN AVDITORIO MAIORI

ERADITORVM EXAMINI SVBICIT

RESPONDENS

FRIDERICVS MAAS

HOLS.

MAAS MAGDEBVRGICAE

OPRIS GRANFRIANIS. Regia 1735.

W

DISSERTATIO
DE
CAVSIS ARDVIS
ET
MAIORIBVS.

CAP. I.
De generali caufarum arduarum &
maiorum confideratione,

§. I.

Arduum est edifferere *Arduum est de arduis edifferere.*
de arduis, cum admodum arduum fit, definire, *quid sit arduum?* Et tamen ardua suis peculiaribus instructa sunt iuribus, quæ licet arduam habeant disceptationem, ab utilitate tamen singulari, quam vitæ humanæ adferunt, sese adeo commendant, vt eorum penitior confideratio non possit non animo solliciti indagatoris sese in-
finuare.

finuare. Est etiam iter gloriæ arduum, & tamen homines id omni animi impetu ingrediuntur, quia fructum laborum suorum insignem expectant; nec quicquam sine sudore impetratur, quod alicuius momenti esse censetur. Dum itaque de *arduis* disceptationem suscipio eorumque iura peruoluo, memor sum illius OVIDII:

Ardua molimur, sed nulla nisi ardua vincunt.

Id quod ut prospere succedat, in votis habeo.

*Maxime cum
quid arduum
sit, sæpe non
accurate enu-
cleetur.*

§. II. Quemadmodum vero in *causis arduis*, in litem deductis, etiam peritissimi in diuersas ire solent sententias, fatente COTHMANNO *Vol. IV. Resp. 4. n. 1. seqq.* ita etiam facile contingere potest, ut multa dicantur *ardua*, quæ talia non sunt, & rursus alia *leuioris ponderis* esse iudicentur, quæ reuera pondus haud exiguum habent; inde necesse erit, naturam & indolem *rerum arduarum & causarum maiorum* ante omnia excutere, & quatenus leges ad naturam earum sese accommodarunt, inquirere.

*Leges sese ac-
commodarunt
ad negotia ho-
minum.*

§. III. Conclamatum est, leges dirigere negotia ciuilia, tam *publica* quam *priuata*, ut in his suum cuique tribuatur, quo intuitu etiam omnium *diuinarum & humanarum rerum regina* dicuntur, in *l. 2. de legib.* Cum vero negotia humana admodum varient, nec vnus eiusdemque indolis sint, rationi rectæ quoque conueniens fuit, iura accommodare ad rationem negotiorum, & in legibus specialibus ferendis semper ad naturam eorum intimam respectum habere. Hæc sine omni dubio vera causa est, quod tam diuersissima iura circa negotia hominum lata sint, quæ eo ipso augentur, quo negotia hominum crescunt, commercia incrementa capiunt, & actionum humanarum fata varia existunt. Germani antiqui, dum adhuc in summa vivebant simplicitate, iuribus quoque simplicibus vivebant, & quia tot negotiis diuersissimis haud districti erant, infinitis quoque legibus carere potuere. Sed crescente numero negotiorum, creuit quoque numerus legum, qui minui vix potest, si tot negotia, diuersam indolem habentia, in
repu-

*Quæ cum va-
ria sint, varia
inde nata sunt
iura.*

republica vigent florentque. Fautor *agriculturæ* multa singularia produxit iura, & in Germania inprimis ingentem iurium peculiarium cumulum constituit, postquam res agraria per tot temporum mutationes tam diuersissime sese habere cœpit. Quis *militiæ* iura propria negabit? quis, *feudis* introductis, asserere vnquam ausus est, iure peculiari in iis opus haud esse? *Mercatura* quot iura peculiaria habet? quot res *nauticæ*? *assecurationes*, *causæ cambiales* & his affines? Opificum negotia tot inuoluta sunt iuribus specialibus, vt vel separatam speciem *iurisprudentiæ* inde efficere queas, vt ADRIANVS BEIERVS *variis tractatibus* ostendit. Noto notius est, causas *ecclesiasticas* piasque peculiaribus iuribus esse instructas, & quæ *publicum regimen* respiciunt, secundum normam iurium priuatorum æstimanda haud esse. Similiter & *rerum* non leuis diuersitas est. *Mobilium* & *immobilium* in plurimis diuersissima iura sunt, non alia ex ratione, quam quod diuersa in plurimis naturam habeant. Quis ignorat, *rerum fungibilium* peculiarem prorsus esse indolem? quæ diuersa etiam iura in plurimis a *non fungibilibus* non aliunde, quam ex natura eorum propria, postulauit.

§. IV. Quamuis vero ex *natura rerum peculiari* Non omnia
plura in legibus sint determinata, fieri tamen non potuit, *tamen deter-*
vt omnes & singulæ causæ, quæ incidere possunt, lege *minari potue-*
speciali definirentur, *l. 10. seqq. D. de legib.* adeoque plurima *re, sed plura*
adhuc & *olim* & *hodie* prudentis iudicis arbitrio relicta sunt. *iudicis arbi-*
Talia autem ex *natura negotiorum peculiari* æstimanda sunt, *trio relicta.*
vt ante omnia necesse sit, in quauis causa *naturam* & *in-*
dolem rei nosse & euoluere. Hac methodo ipsi ICti Ro-
mani olim in obuenientibus casibus vsi sunt, vt inspecta
rerum natura, & adhibito rationis rectæ duce, in huiusmodi
causis decisiones suas formarent, & quid iustum æquum-
que esset, statuerent. In materia *præstationis culparum*
varias in iure occurrere difficultates, interpretes fatentur,
quæ tamen non aliunde oriuntur, quam quod *Dd. ex l. 5. D.*

commod. sibi certas formauerint regulas, quas vbique applicandas esse censuere, cum tamen regulæ ibi traditæ sint *inadequatæ*, nec Icti iis vnice institerint, sed potius primario ad rerum obuenientium naturam respexerint. Nam in emtione venditione regulariter *culpam leuem seu mediam diligentiam præstandam*, omnes fatentur, & tamen in *l. 2. & 3. D. de peric. & commod. rei vend.* Ictus leuissimam culpam in venditione *rerum fungibilium* præstandam esse docet, non alia de causa, quam quod res fungibiles plerumque singularem curam requirant, qua non adhibita, facile corrumpi queant. Qui prædia urbana alteri locat, præstare debet, vt vsum habere possit, alioquin conductor ad mercedem non tenetur: in *rusticis*, si sterilitas insolita circa fructus pendentes contingit, vt fructum speratum conductor habere nequeat, non omnis remittitur merces; sed *ex æquo & bono* remissio pro parte indulgetur, quia harum rerum prouentus sunt incerti, & vnius anni sterilitas cum vbertate alterius pensanda est, adeoque aliquid *spei* in hoc negotio occurrit *l. 15. §. 4. locati. PVFFENDORF. l. 5. de iur. N. & G. c. 6. §. 3.* In *tacita renouatione locationis* prædiorum diuersitas desumta est ex diuersa prædiorum *rusticorum & urbanorum* natura *l. 13. §. 10. locat.* & ita in aliis similibus decisionibus Icti versati sunt.

In negotiis sol-
licite viden-
dum, vt
sint ardua,
mediocria, an
minima.

§. V. Similem prouidentiam adhibuere Icti in applicatione iurium, quando sollicite considerarunt, vtum negotium, de quo concertatur, sit *arduum*, an *mediocre*, an vero *minimum & leuissimi momenti*? Quamuis enim iustitia in quacunque re nemini sit deneganda, *grauitas* tamen vel *mediocritas* causæ non semper vnum eundemque modum procedendi admittit, nec eadem iura in omnibus desiderat. Præiudicium leuius, quod sperni poterat, facit, vt citra ambages procedatur, e contrario ob grauius præiudicium, quod ex causa quadam imminet, maiori diligentia & prouidentia iudicum opus est, & præcauendum, ne præcipitanter agatur. Scilicet ratio *præiudicii & lesio-*
nis

nis ex causa imminentis distinguit causas, adeoque prout illud vel grauissimum vel leuissimum vel mediocre est, ita quoque causa dicitur *ardua*, *mediocris* & *minima*, cuius considerationis rationem iudex in applicatione iurium ante omnia habere debet, cum secundum has qualitates iura nonnunquam varient. Equidem IULIANVS antecessor Constantinopolitanus in *Nou. Iustiniani* 69. notanter ait: *Quamuis res, de qua agitur, minima videatur, tamen iustitiæ ratio non ex quantitate, sed ex suis regulis æstimari debet*; interim tamen certum est, non eadem iura rebus *minimis* & *maioribus* vbique data fuisse, quamuis hoc sensu IULIANI sententia vera sit, iustitiam nemini denegandam esse ex hac sola causa, quod res sit *minima*, sed vbique *iusti regulas* adhibendas. Imo & tunc iustitiæ ratio habetur, vbi iura, rebus *minimis* data, applicantur.

§. VI. Neque enim ad eandem *Iuris* regulam quæ- *Quæ non iis-*
uis negotia componi posse, censuere Legislatores, sed *dem iuribus*
discretionem adhibendam esse voluerunt. Regulam, quam *fruantur*
Leges constituunt, sæpius de causis *mediocris præiudicii* tantum intelligunt, nec eam ad causas *minimas*, aliquando etiam nec ad *grauissimas* applicandam esse censent. Inde est, quod *minima & maxima* in pluribus iurium quæstionibus a *regula* recedant, & ad *exceptionem* inclinent, maxime si *ratio* eorum peculiaris id postulat. Probatio quomodo solenniter suscipi & institui debeat, ex *regulis processus* constat. Hæ tamen regulæ non sollicitè obseruantur in rebus *minimis*, sed, quod leue admodum præiudicium litigantibus imminet, *leuior demonstratio* sufficit. E contrario in causis *arduis* & *maioribus* concludentissima & luce meridiana clarior probatio desideratur, vnde rursus fit, vt ex hac consideratione etiam ab ordinariis probationum regulis in nonnullis recedatur. Simile iudicium esto de aliis infra tangendis. Cæterum vbi ratio nulla diuersitatis ex *grauitate* vel *leuitate* causæ desumi potest, *regulæ* vtique *insistendum*. l. 22. de *damn. infect.* l. 1. §. 10. de *coniun. cum*
emanc.

*Nisi eadem
subsit ratio.*

emanc. lib. l. 13. ut in possess. legat. l. 5. §. 6. D. de acquir. rer. domin. Nou. 69. c. 1. KLOCK. Vol. 1. Consil. 29. n. 582. SCHRA- DER de feud. P. X. sect. 5. 69. Sic etiam debitum paruum est æque debitum ac quidem illud, quod magnæ quantitatis est, adeoque etiam debitor ad illud æque ac ad hoc soluendum adstringendus. Non creditur testi, in propria causa, siue minima, siue mediocris, siue maxima fuerit, ut recte censuit CICERO pro Roscio & more maiorum, ait, comparatum est, ut in minimis rebus amplissimi homines testimonium de sua non dicerent. Noui vulgatum Dd. assertum: parum & nihil equiparari, REYGER in Thes. iur. voc. minimum, sed præterea noui, illud falsissimum esse, si crude & generaliter accipitur. Ita sunt comparatæ plures regulæ iuris, ut de particularibus casibus intelligi debeant, nec in effectu regulam, sed sæpe tantum exceptionem constituent.

*In determi-
nandis causis
minimis flu-
ctuant Dd.*

*An tales di-
cenda, quæ
duorum sunt
aureorum.*

§. VII. Quæ cum ita sint, agite videamus, quæ minima, quæ maxima & ardua dicenda, ut opposita iuxta se posita magis elucescant. Fluctuant Icti & Interpretes, nec certum quid constituere potuere, postquam magis credere & aliorum fide sapere, quam ratiocinari voluere. Nihil asserendum esse sine legibus, constituerunt, & ita quoque in determinando minimo & arduo legis desiderarunt decisionem, ut vix, bis duo esse quatuor, sine lege statuendum esse, arbitrati sint. Equidem TIRAQVELLVS de iudic. in reb. exig. ferendo de iuribus rerum exiguarum varie disputat, sed quid exiguum modicumque dicendum sit? non enucleat. ANTONIVS CORSETVS de minimis n. 1. definitiones plures tradit diuersissimas, quas alii quoque sequuntur. Quidam enim (1) causam minimam dicunt, quæ non excedit summam duorum aureorum, testibus SCACCI de iudic. l. 1. c. 53. n. 15. & BLASIO ALTIMARO de nullit. sentent. P. 1. qu. 96. n. 3. Prouocant ad l. 9. in f. & 10. D. de dolo mal. ubi modica summa dicitur, quæ est usque ad duos aureos. Sed falluntur, qui arbitrantur, Ictum genera-
liter

liter definire voluisse, quid sit *modicum*? Ait, actionem doli non esse dandam in *minima læsione*, quia infamat, & exempli loco exprimit quantitatem *duorum aureorum*, quæ minimam infert læsionem, propter quam negotia non sunt temere rescindenda cum infamia lædentis, quæ admodum grauat. Potest etiam maior summa esse minima in aliis negotiis, & quantitas *duorum aureorum* esse non minima, vt in *usuris* aliisque causis.

§. VIII. Quidam (II) modicum æstimandum censent *Vel quinque aureorum*, ex quantitate *quinque aureorum* per *l. 6. D. de bon. damnat.* *aureorum*, vbi *leues annuli* dicuntur, qui non excedunt *quinque aureos*. Notum est, bona damnatorum olim publicata fuisse: ab his bonis quædam excipiebantur, quæ ad *pannicularia* referebantur, h. e. ea, quæ in custodiam receptus secum adferebat spolia, quibus indutus erat, cum ad supplicium duceretur *cit. l. 6.* Inde quærebatur, an annuli *leues* ad bona damnatorum, fisco addictorum, an vero ad *pannicularia*, quibus spoliabatur, quo momento quis punitus esset, referri deberent? Ad hæc illi referuntur annuli, qui sunt *leues*, h. e. quinque aureos non excedentes. Quis vero assereret, inde *generalem regulam* exstrui posse, minimum esse, quod non excedit quinque aureos? neque enim intentio legis fuit, in genere definiendi, quid sit *modicum*, sed tantum determinandi, qui annuli ad *pannicularia* referri deberent. Maiorem (III) excogitauit quantitatem *Glossa in c. II. X. de appellat.* putatque causam minimam esse, quæ est *decem aureorum*, obseruante ALTIMARO *cit. l. n. 4.* sed cum absque omni ratione hoc asseratur, merito vt commentum glossæ reiicitur. Alii (IV) quantitatem adhuc auxerunt ad aureos viginti quinque, notante MENOCHIO *de A. I. Q. l. II. cas. 72. n. 5.* sed sine omni fundamento. Rursus alii (V) causam minimam definierunt ex quantitate *centum aureorum* & quidem per *Nov. 82. §. 5.* vbi sportularum modus iudicibus præscribitur, simulque additur, pro causis, quæ tantum ad centum aureorum quantitatem ad-

an ad impen-
sas litis respi-
ciendum?

scendunt, nihil exigi posse, ne in tam *parua quantitate* fructu victoriæ victor defraudetur. Sed recte MENOCHIVS *cit. l. n. 3.* hoc improbat, & inde argumentum generale ne-cti posse negat, cum hoc non *absolute*, sed tantum intuitu *sportularum* definitum sit. Paulo generalius (VI) alii asse-ruerunt, illas esse minimas causas, in quibus plus impensa-
rum faciendum quam lucrum sperandum. MENOCHIVS *cit. l. n. 6.* ALTIMAR. *cit. l. n. 5.* Quamvis vero hæc sen-
tentia magis rationi conformis, rursus tamen ita comparata
est, ut quibuscunque casibus applicari nequeat. Sumtus
futuri, in litem faciendi, sunt incerti, & sæpe, ex vitio
seculi, contingit, ut in causis magnæ quantitatis præter
omnem spem & expectationem impensæ litis exhauriant
omnem fructum victoriæ, quæ tamen ab initio pro *minimo*
haberi non poterat.

Potius arbi-
trio iudicis
standum.

§. IX. Liqueat ex adductis Dd. sententiis, quantæ
incertitudini sese exponant, qui ubique *determinationem*
legis desiderant. Sunt in negotiis hominum plures quæ-
stiones, quæ certa definiri nequeunt regula, sed iudicis
arbitrio relinqui debuerunt. His merito quoque annume-
randum est, quid pro re *minima* haberi debeat, quod iudex
æstimare debet ex *conditione personarum* & *præiudicio*, quod
litigantibus ex lite imminet. Nam etiam quantitas in se
minima *præiudicium ingens* in se habere potest, ut pro
causa *minima* haberi nequeat. E contrario quantitas ali-
cuius momenti *modica* censei potest, si *conditio personarum*
ita comparata fuerit, ut præiudicium, quod alii in-
de metuere possent, sperni vel facile negligi queat *l. 20.*
C. de appell. Sic causa, quæ inter diuites *parua* potest cen-
feri, inter pauperes *magna* esse potest, imo & si inter di-
uites lis sit de re in se parua, causa tamen magna esse potest,
si præiudicium *famæ & existimationis* vel *fidei* inde depen-
deat, si *onus perpetuum* inde subeundum sit, si grauißimum
damnum in patrimonio post se trahat, forsan priuationis
poenam &c. conf. BLASIVS ALTIMARVS *cit. l. n. 6.* ME-

NOCH.

NOCH, *cit. l. n. 10.* VMMIVS *Disp. 16. de process. n. 40.* CORSETTVS *de minimis n. 1.* SCACCIA *de indic. l. 1. c. 53. n. 15.* BARBOSA *in Thesaur. l. 2. c. 41. ax. 2.* REYGER. *in Thes. voc. minimum n. 2.*

§. X. Dum ergo *arbitrio discreti iudicis* determina- Non vero ad
 tionem *rei minimæ* relinquo, excludo iudicium litigan- litigantium
 tium, qui studio affectuum & pruritu litigandi abrepti res opinionem re-
 minimas adeo extollere solent, vt crederes, de salute Græ- spiciendam.
 ciæ agi, cum reuera de lana caprina disceptetur. Exem-
 pla quotidiana id docent, adeoque optandum foret, vt huic
 rei medela afferri posset. Non desunt leges, quæ, quomo-
 do de *minimis* ius dicendum sit, definiunt, sed in praxi
 quid pro *minimo* habendum sit, sæpe adeo inuolutum est
 fraudibus partium & inuolucris fictitiis Aduocatorum, vt
 iudex facile in deuia deduci possit, nisi summam adhibeat
 præcautionem. Sæpe in fine litis, causa iam satis & diffu-
 sissime discussa, demum cognoscitur, reuera *de re minima*
 actum fuisse; interim tamen de ea tantis ambiguitatibus
 concertatum est, vt inde liqueat, leges de rebus *minimis*
 loquentes rarius applicari solere. Olim sane Prætores,
 antequam darent actionem, primum *summariæ* cognosce-
 bant, an & quæ danda esset? Utinam hodie etiam Magistra- Quale esse de-
 tus decerneret, an actio concedenda, & qua via leuissima lis beat officium
 dirimenda esset! in qua deliberatione primario ad qualita- iudicis.
 tem hanc, an causa *parua, mediocris*, an vero *ardua* sit, respi-
 ciendum esset. Sed talem sinceram iustitiæ administratio-
 nem iudicia nostra vix ferunt, nisi noua emendatio eis ac-
 cedat, quam potentissimus Rex Borussiae FRIDERICVS
 WILHELMVS incredibili ardore vulneratæ admodum
 rei iudiciariæ adhibere intendit. Inde in der Verbesserung
 des Justiz-Wesen §. 28. optime constituit: Zu dem Ende
 wollen wir, daß in geringen, leichten und klaren Sachen
 nicht so fort Verhören angeseket werden; sondern es soll entwe-
 der denen supplicanten durch umständliche decreta die Weis-
 ung geschehen, die sie durch eine kostbare Verhör nach Verstreit-

chung der Zeit erst zu erwarten hatten, oder es soll in solchen und allen andern Sachen, darinn nur ein Vergleich zu hoffen, ohne Versuchung der Güte nicht so fort ein process veranlaßet werden, und ist unser Wille, daß künftig so gleich in primo termino die Güte, er sey dazu angesetzt oder nicht, tentiret, und wann dieselbe nicht verfangen will, die Sachen entschieden werden.

*Rei minimæ
multa sunt
specialia iura.*

§. XI. Ideo autem potissimum de hac qualitate, vtrum res sit *minima* dicenda? disquisitio instituitur, quoniam rei minimæ multa sunt specialia iura. BRUNNEM. de proc. ciu. c. l. n. 35. seqq. Non fert instituti ratio, vt illa ex professo hic explicari queant, vbi non de *minimis*, sed *arduis* agere intendo, vnde ad ea, quæ alii hac de doctrina congestere, lectorem amandare cogor. Scilicet iura specialia rerum *minimarum* adduxere ANDREAS TIRAQUELLVS de iudicio in reb. exig. ferendo. GORSETTVS de *minimis*. MANZIUS de special. iur. commun. voc. modicum. IO. SIBRAND. Dissert. de minimo. AYMON. CRAVETTA Conf. 182. n. 15. seqq. Sed quod dissimulare nequeo, plura ita sunt comparata, quæ ab his adducta sunt, vt sine censura dimitti nequeant, quorum examen tamen hic instituere nequeo. Sæpe enim generalem regulam constituunt, quæ tamen admodum *particularis* est, qualis est illa, quod *minima non curet Prætor*, quæ in causis *restitutionum* in primis suum vsum habet, l. 4. D. de restit. in integr. sed generaliter proposita falsa est, interim tamen Dd. ea maxime abutuntur V. REYER Thesaur. voc. *minimum*.

*In arduis cau-
sis determi-
nandis itidem
fluctuant Dd.*

§. XII. Sicuti vero in *minimis* determinandis Dd. admodum fluctuant, ita non mirandum est, de *rebus arduis* & *maioribus* diuersissima etiam deprehendi iudicia. Fuere enim, qui ex *quantitate* primario eas determinandas esse censuerunt, vt si excedant *centum aureos*, causa credi debeat ardua. NATTA Conf. 305. n. 6. FRANCISC. NIGER. CYRIACVS Controu. for. 562. n. 19. GRATIANVS Tom. I. c. 145. n. 56. Sed facile liquet, ex Nou. 82. c. 9. hanc fluxisse sententiam, prout §. 8. iam ostensum est, quæ tamen parum roboris habet.

habet. Alii quantitatem *ducentorum florenorum* pro graui causa habendam esse credunt, cui sententiæ adstipulatur ERNEST. COTHMANN. *Vol. II. Resp. 82. n. 54.* cum DECIO *Consil. 176. n. 7.* quod tamen rursus *generaliter* asseri nequit, sed ex aliis æstimandum est circumstantiis, præiudicium in-
signe præ se ferentibus. Alii ex quantitate 300. vel 500. Hungaricorum graues causas æstimandas censent, BESOLD o teste *cons. 241. n. 22.* sed ratione solida destituuntur, quæ generalitatem huius fundamenti doceant, & forsan rursus ad *Nov. 82. c. 3.* confugiunt, quæ tamen tantum determinat quantitatem, vsque ad quam *iudices pedanei* iudicare possent. Alii rursus occupati sunt in referendis causis arduis, putantque, eas ad certas classes reduci posse, quas postmodum examinabo.

§. XIII. Vt paucis me expediam, primario ad præiudicium, quod ex causa imminet, respiciendum esse arbitror, ut causa tunc demum *ardua & maior* dicatur, quæ ingens al-
latura præiudicium censetur, siue concernat *salutem publicam* vel *Ecclesiæ* eiusque *statum*, siue *priuatam utilitatem* salutemque, & quia damnum, quod inde redundat, gradus suos habet, inde etiam aliæ aliis grauiores sunt, ut illæ quidem his, & hæ rursus grauiores censendæ sint, quæ *vitam & existimationem*, quam quæ *bona* concernunt. Breuiter: præiudicium mediocre, paruum aut magnum distinguit causas mediocres, paruas aut arduas. WVRMSER. *l. 1. tit. 14. Obs. 12. n. 1.* MENOCH. *de arbitr. iud. quest. cent. 1. cas. 72. n. 10.* FINCKELTHAVS *Obs. XXII. n. 10.* BEVST. *ad l. 31. D. de iurei. n. 238.* BLASIVS ALTIMARVS *de nullit. sentent. P. II. qu. 249. n. 81.*

Unice tamen ex præiudicii qualitate illæ æstimandæ.

§. XIV. Ipsum præiudicium autem, quod ex causa alicui obtingere potest, æstimandum (1) *ex conditione personæ eiusque statu:* prout dignitas & gradus honorum homines distinguunt, ita etiam causæ læsi honoris crescunt vel minuuntur. Rustico non adeo ingens præiudicium adfertur per læsam existimationem, quæ tamen nobili, aliis-

Præiudicium graue oritur ex statu personæ.

ex bonorum
iactura,

ex loco,

ex affectione
peculiari,

ex damno ir-
reparabili,

ex ratione
conscientiæ.

que dignioris conditionis viris grauior ipsa morte censetur. Imo etiam opifici *grauis & magna* censetur, cum imminuta eius existimatio ad opificium peragendum ineptum eum reddat. (2) *Ex facultatibus & bonorum copia vel defectu.* Causa enim alias magna potest dici parua, inspecta hac qualitate, veluti si inter Comites, Barones aliosque Croesos lis est de aliquot millibus florenorum, respectu eorum potest dici *mediocris*, quæ respectu aliorum, quorum patrimonium vniuersum hæc quantitas constituit, eaque lite ita periclitatur, est *ardua, grauis & magna* ob ingens præiudicium periculumque, quod vniuersis facultatibus imminet, ANDREAS SCHEFFER. P. II. qu. 3. n. 17. seqq. CYNVS ad l. 3. C. de reb. credit. SICHARDVS ad l. 3. de rebus creditis n. 53. (3) *Ex loco*, secundum quem pretia rerum augentur & minuuntur, vt quod alibi *vilissimum* habeatur, alibi auro carius iudicetur. Aqua in plerisque locis est vilissima, potest tamen alicubi ob defectum aquæ esse pretiosissima, & inde causa eius arduis accenseri. l. 14. de aliment. leg. SICHARDVS c. l. (4) *Ex affectione peculiari*, quam quis iusta de causa erga rem habet, quæ ex variis causis oriri & iuramento affectionis etiam locum dare potest, quod specialius illustrat illustris Dn. THOMASIVS Diff. de pret. affection in res fungib. non cadent. veluti si agitur de fundo, in quo sunt maiorum imagines, vbi maiores sepulti, l. 35. de min. l. 1. §. 15. si quid in fraud. patr. quæ auita sunt, in quibus præcipue gloriantur agnati, eorumque nobilitas splendet. KNIPSCHILD. de fideic. famil. c. 5. n. 6. & c. 7. n. 2. lqq. (5) *Ex qualitate ipsius detrimenti*, vtpote si irreparabile sit, quo intuitu criminales causæ merito arduis annumerandæ sunt. (6) *Ex ratione conscientie*, quæ peculiariter in causa quampiam haberi solet, qua de causa matrimoniales causas *arduas & maiores esse voluerunt* Pontificii & nostrates cum ipsis, quamuis merito mirandum sit, quod non in cæteris idem respectus concurrat. In omnibus vtique causis & actionibus nostris conscientie ratio habenda est, adeoque si inde causæ

causæ censendæ sunt arduæ, quæuis causæ *ardue* dicendæ sunt. Equidem aiunt, illas arduas esse iudicandas, quæ *vnice & principaliter* secundum *conscientiæ dictamen* diiudicandæ sunt, vt hoc adæquatum decidendi fundamentum censi debet, vt plenius demonstrat WEBER *de Consistor. c. XXVII. Sect. 25.* Verum quis ignorat, Pontificios hoc sub *conscientiæ inuolucro* omnes causas ciuiles ad suum traxisse forum, vt plenius ostendit Dn. PRAESES in *Tr. Iur. Eccles. lib. II. Tit. 2. §. 2. sqq.* quamuis limites iurisdictioni ecclesiasticæ paulatim sint positi, fecit tamen hic respectus, vt causæ quædam priuatiue consistoriis sint deputatæ & *arduis* annumeratæ, quo iure vt plurimum fora Protestantium quoque vtuntur.

§. XV. Verum possunt etiam plures aliæ circumstantiæ occurrere, quæ iudicium ingens ex causa redundans producant, vtpote si pluribus, si statui publico, si saluti Ecclesiæ, &c. detrimentum inde afferatur, quæ omnes referri & enarrari nequeunt. Vnde est, quod saniores ICti vnice arbitrio prudentis iudicis diiudicationem causæ, an *ardua & maior* dicenda sit? relinquunt, qui inprimis ad *præiudicium* imminens, quod pro circumstantiarum varietate suos habet gradus, respicere debet, TIRAQVELLVS ad l. si vnquam C. de reuoc. donat. voc. omnia vel partem aliquam n. 31. MENOCH. de Arb. iud. qu. cit. l. n. 10. PRVCKMANN. Consil. 10. Vol. I. n. 89. GARSIAS de expensis c. XI. n. 16. sqq. ALTIMAR. de nullit. sentent. qu. 249. n. 82. SERAPHINVS de SERAPHINIS de priuil. iuram. priuil. 4. n. 101. MANZIVS in special. iur. commun. voc. arduitas. BERLICHIVS P. I. Concl. 45. n. 3. ZANGER. de except. c. I. P. I. n. 54. Plenius inter alios id illustrat TIRAQVELLVS c. l. docetque, vnice arbitrio iudicis æstimandum esse, quid dicatur paruum & leue, magnum aut graue, incommodum siue damnum? quæ lesio enormis aut modica? quæ impensa sit magna aut modica? vtrum debitum sit magnum aut paruum? quæ quantitas sit magna, quæque parua? quod pretium dicatur paruum

Multum hic
committen-
dum arbitrio
iudicis.

paruum siue vile, aut iniustum respectu rei, aut iustum? quæ lra siue causa dicatur magna aut parua? &c.

*Speciatim huc
referuntur (1)
causæ crimi-
nales.*

§. XVI. Ne vero arbitrium iudicis nimis liberum & indeterminatum esse videatur, potiores causas, quæ *ardue & maiores* censendæ, referre & illas sistere solent, quæ ex *natura sua propria* ut plurimum ingentis momenti habentur. Tales censentur esse (1) *criminales*, arg. l. f. C. de probat. BERLICH. cit. l. n. 5. GAIL. I. Obs. 49. n. 1. & Obs. 107. n. 12. quia in iis, ut Dd. loquuntur, non agitur de glande legenda, non de calce fodienda, non de partibus lucris & societatis, contractu debiti, neque de tribus posthumi capellis, neque de tritico cum oleo legato, sed de fortuna, fama & sanguine hominis, quibus nihil est in erbe terrarum præstantius, CARPZOV. Pr. Crim. P. III. qu. 116. n. 20. OLDEKOP. in Obs. Crim. Tit. 1. Obs. IV. n. 19. & Tit. V. Obs. 3. n. 6. CLAUDIVS de BATTANDIER Pr. caus. crim. reg. 20. Hoc tamen sine dubio intelligendum, (1) quatenus *criminaliter* agitur: (2) per viam *accusationis* vel *inquisitionis*: nam etiam per modum *exceptionis* de crimine agi potest, non ad pœnam, sed forsan ad testem reprobandum: c. 54. X. de testib. c. 1. X. de testib. c. 2. X. de ordin. cognit. in f. (3) ad pœnam *corporis afflictivam vel capitalem*: si ad pœnam leuiorem agitur, causa criminalis *ardua* semper haud censetur, sed ciuili solet æquiparari. SCACCIA de iudic. lib. II. c. 9. n. 636.

*(2) Causæ ma-
rimoniales.*

§. XVII. Præterea (2) huc referunt *causas matrimoniales*, easque propterea *criminalibus* comparant. c. pen. X. de in integr. restit. c. ult. de procur. in 6. ibi propter magnum, quod *EX FACTO TAM ARDVO* posset periculum imminere c. 1. X. de consangu. & adfin. MANZIUS in special. iur. Comm. voc. *arduitas*. CORSIVS l. III. Miscell. iur. c. 4. ZANGER de except. P. I. Tit. I. n. 53. MEVIUS P. III. Decis. 80. n. 1. & P. II. Decis. 364. n. 6. CARPZOV. l. III. resp. 57. n. 12. sqq. BESOLD. Cons. 261. n. 6. GAIL. II. Obs. 94. n. 1. VVLTEI. Cons. Marpurg. 15. n. 28. BENCKENDORFF.

DORFF. *ad Seraphinum de priuil. iuram. priuil. 33. n. 104.* Principalis sine dubio ratio petitur ex *ratione sacramenti & conscientiae*, quam in his considerandam esse volunt. Verum ipsa æquiparatio cum *criminalibus* cum grano salis est accipienda, & potius *secundum quid* intelligenda, quod iam obseruauit DN. BERGER *in Elect. process. matrim. p. 304.* Obseruauit enim, hanc comparisonem a pluribus adeo extendi, vt in omnibus fere argumenta a criminalibus trahantur, vnde plures errores in praxi natæ sunt, prout infra specialius ostendendum erit.

§. XVIII. Accensent porro (3) causis arduis *famosas*, in quibus agitur de causa *existimationis & infamiae*, cum fama vitæ æquiparari soleat, *l. iuxta 9. D. de manumiss. vindict.* & causa infamiae quauis causa pecuniaria præferatur. *l. 104. D. h. t.* In ore vt plurimum habent illud AVGVSTINI *in Serm. 52. ad fratr. in erem. qui conscientiae suæ fidens, negligit famam, crudelis est*, quod tamen cum grano salis accipiendum, ne quis, vbi famam seu existimationem bonam conseruare potest, illam temere negligat. Nolo hic congerere encomia, quæ ethnico more, sine iudicio, a Dd. *famæ* tribui solent, cum vtique priuatio eius graue admodum detrimentum inuoluat, interim tamen non vbique & semper vitæ comparari debeat. *Vitam ciuilem* eam recte nominaueris, quoniam tot *effectus ciuiles* producit, quibus priuatur, qui infamia afficitur, adeoque grauissimo admodum præiudicio laborat, vt recta causa eius *ardua* censeatur. MARTINI *in Process. Iur. Saxon. Tit. 30. n. 38.* ZANGER *de except. n. 53.* FARINACIUS *de testib. qu. 54 n. 114.* HARPRECHT *Conf. 75. n. 532. seq.* BERLICH. *cit. l. n. 17.*

§. XIX. Imo (4) in genere causas *ecclesiasticas, beneficiales, monachalesque* huc referre solent. BERLICH. *c. l. n. 28. cæ.* FABER. *in C. lib. IV. Tit. I. def. 44.* ideo quod spectent ad *ius publicum*, nec subsint priuatorum arbitrio. CARPZOV. *l. II. Iurispr. Consist. def. 1. n. 8.* Equidem comparatiue loquendo causæ ecclesiasticæ maiores esse censentur *ciuilibus*,

uilibus, ideo quod obiectum nobilius habere dicantur, interim tamen sicuti quod arduum est, suos gradus habet, ita quoque causæ ecclesiasticæ aliæ aliis maiores censentur, ita ut quædam speciatim referri soleant, quæ *maioribus causis* singulariter assignentur, relatæ a GONZALEZIO *ad c. 59. X. de appell. n. 9.* de quibus cum ex professo *capite III.* agendum sit, plura hic addere nolo.

(5) *feudales.*

§. XX. Sed etiam (5) *feudales*, nescio quo fato, *arduis* adscribi solent. SICHARDVS *ad l. 3. C. de reb. cred. n. 10.* BERLICH. *cit. l. n. 30.* SERAPHIN. *de SERAPHIN. de priuil. iuram. priuil. 33. n. 126.* SCHRADER. *de feud. P. 10. Sect. 16. n. 66. seqq.* ROSENTHAL. *de feud. c. XII. concl. 9. n. 12. & in not. lit. n. & o.* adeo ut criminalibus eas comparare non vereantur. ROSENTHAL. *cit. l.* Quidam tamen hoc restringunt ad casum priuationis feudorum, quæ causis maioribus ob infigne *præiudicium* accenferi potest. BENCKENDORF. *ad Seraphin. de priuil. iuram. priuil. 33. n. 113.* Hoc si verum est, causæ feudales in se huc referri nequeunt, præsertim cum feuda non sint vnus eiusdemque naturæ, quod specialius *c. IV.* examinandum erit.

(6) *status & fiscales.*

§. XXI. Magis (6) causis arduis accenferi queunt *causæ status & fiscales.* MULLER. *ad Struu. Ex. 17. §. 43. lit. n.* ZANGER. *de Except. c. 1. P. I. n. 53.* BERLICH. *cit. l. n. 27.* MANZIUS *cit. l.* Causæ *status* enim, quæ *libertatem, ingenuitatem* vel *ius familie* concernunt, ingens præiudicium inuoluunt, cum a statu personæ toti iurium diuersitas dependeat, adeo ut olim etiam peculiarem iudicem habuerint, & causis *matrimonialibus* ac *criminalibus* æquiparatæ sint in *c. pen. X. de in integr. restit.* DOMINICVS GALESIUS *de restit. in integr. ad cit. c. n. 7. p. 66. & n. 29. p. 68.* ODDVS *de restit. in integr. P. I. qu. 30. art. 17. n. 81. & 87.* Inde etiam *maiores* iudices requirebant, ut nec arbiter de iis sententiam ferre posset *l. 32. §. 7. D. de recept. qui arbitr.* Idem quoque de *causis fiscalibus* dicendum, qui itidem *maiores iudices* habebant *tit. C. ubi caus. fiscal. & in quibus*

quibus *utilitas publica* simul versatur l. 3. C. de princip. XII. Verum de *causis publicis* cap. ult. peculiariter agendum erit.

§. XXII. Sed etiam (7) *ardua causa* censetur, in (7) *de vniuersa substantia* qua de vniuersa substantia vel maxima bonorum parte contenditur, cum in bonorum iactura communiter extremum collocari soleat malum. MENOCH. lib. II. arb. iud. quest. cas. 110. n. 5. ODDVS c. l. n. 84. ZANGER. de except. c. l. P. I. n. 53. REYGER. in Thesaur. voc. arduitas n. 8. Metiuntur plerique *beatitudinem civilem* ex quieta bonorum possessione & copia, adeo vt Ictus crediderit, bona exinde dicta fuisse, quod *beent*, i. e. beatos faciant, l. 49. D. de V. S. quod pluribus illustrat TIRAQUELLVS ad l. si unquam voce Bona C. de reuoc. donat. n. 1. seqq. E contrario miseros appellant, qui sunt pauperes, omnibus spoliati diuitiis; *miserum* est, ait CICERO Orat. pro P. Quintio in f. exturbari *fortunis omnibus* - - - *calamitosum est bonis euerti* - - - *luctuosum est, tradi alteri cum bonis*. Inde inimicitiae capitales aestimantur ex lite de omnibus vel maxima parte bonorum, l. 21. Pr. de excus. tutor. quia homines τὰ ἐπίγεια amantes non possunt non acerbo affici dolore, si id, in quo beatitudinem suam quærunt, in discrimen præsentissimum vocatum vident. Inde *præiudicii summi* ratio quæritur, & inde qualitas *causæ*, quod *ardua* sit, petenda. Quamuis vero in sensu morali hæc *beatitudo*, quæ in possessione amplissimorum fundorum quæritur, admodum vana sit, *ciuilitate* tamen eam in foro magis ex communi hominum sensu aestimare debemus, cui leges se accommodare solent.

§. XXIII. Vtterius (8) arduam dicunt causam, (8) *intricata & inuoluta* quæ est *intricata & inuoluta*, vt censuit cum INNOCENTIO ODDVS cit. l. n. 85. Equidem *arduum* sæpe id dicitur, quod est *difficile*, vel prout ait A. GELLIVS l. IV. Noct. Att. c. 15. quod est *difficile, molestum & intricabile*, & eo sensu utique admitto causas multis dubiis inuolutas esse arduas; at eo in sensu de *arduis* non agimus causis, sed

eas tantum ex *præiudicio*, quod inde nascitur, metimur. Vnde potest causa *præiudicii* leuissimi esse dubiis exposita multis, & contra magni *præiudicii* expeditior esse. Disputatur sæpe de lana caprina magno cum feruore, cum in vtramque partem dubia magni momenti moucantur, qualia olim inter *PROTAGORAM* præceptorem & *EVATHLVM* discipulum interuenire credebantur, vt nec *Areopagitæ* illa resolvere auderent, quamuis eam quæstionem non adeo intricatam fuisse crediderim. Nihilominus tamen ita iudices censuerunt, vt refert *A. GELLIVS* in *N. A. lib. V. c. 10.* & *tum iudices, ait, dubiosum hoc inexplicabileque esse, quod vtrunque dicebatur, rati, ne sententia sua, vtramcunque in partem dicta esset, ipsa sese rescinderet, rem iniudicatam reliquerunt, causamque in diem longissimam distulerunt.* Facillime autem hunc nodum solui potuisse, docet *PUFFENDORFF* l. V. *Iur. Nat. & G. c. 12. §. 19.*

*Regulæ de
causis arduis
in compendio
referuntur.*

§. XXIV. Vt vero ea, quæ circa causas arduas & maiores constituta sunt iura peculiaria, eo rectius intelligi & examini subiici possint, præmittam quasdam regulas generales, quas Dd. vtplurimum in *causis arduis* in ore habere solent, & inquiram, quem vsum in *ciuilibus, ecclesiasticis, feudalibus publicisque negotiis* habeant, & an reuera fundatæ sint? Sunt autem regulæ præcipue sequentes: (1) *Causæ maiores magnos requirunt iudices.* (2) *Causæ arduæ requirunt probationem luce meridiana clariorem, nec iuramentum suppletorium admittunt.* (3) *In causis arduis eo cautius procedendum, quo maius in eis vertitur præiudicium.* (4) *In causis arduis censetur electa personæ industria.* (5) *Causa minor non facit præiudicium maiori.* (6) *In causa ardua impeditus non tenetur mittere procuratorem.* (7) *Maior gradus culpæ præstandus in negotiis arduis.* (8) *In causis ciuilibus arduis ad torturam deueniri potest.* (9) *Sub concessione generali non censentur comprehendi ardua.* (10) *Ardua speciale mandatum desiderant.* (11) *In arduis causis facilius subueniendum nec apicibus iuris inhærendum est.* Denique

nique (12) in arduis causis multa contra ordinariam iuris rationem fieri & decerni possunt. Fluunt regulæ pleræque ex natura rei, cui leges sese accommodarunt, adeoque id vnice in sequentibus agendum erit, vt exemplis idoneis illustrentur & exornentur.

CAP. II.

De causis ciuilibus arduis & maioribus.

§. I.

EXædificandum iam hoc & sequentibus capitibus id opus est, quod institui, & quæ coarctavi & peranguste referi in §. vlt. cap. anteced. dilatanda & explicanda sunt. Hoc quidem capite vsum regularum adductarum in negotiis priuatis mere ciuilibus examinabo, quatenus vero causis ecclesiasticis, feudalibus & publicis applicari queant, seorsim deinceps ostendam.

Connexio.

§. II. Prima regula est: CAUSAE MAIORES MAGNOS REQUIRUNT IUDICES, quam deducunt ex L. 32. §. 7. D. de receptis, qui arbit. recep. l. f. C. ubi caus. stat. l. 2. in f. & l. f. C. de iudic. pedan. l. 6. C. de reb. cred. Nou. 82. c. 1. & c. 8. quorsum etiam Pontifex collineat in c. 59. in f. de appell. & c. 3. X. de baptism. & Dd. quoque respiciunt GAIL. P. I. Obs. 1. n. 32. & Obs. 29. n. 2. COTHMAN. Vol. 1. resp. 15. n. 7. Vol. II. resp. 93. n. 9. Vol. V. resp. 1. n. 5. VVLTEIVS Vol. III. Conf. Marpurg. 34. n. 7. Regula hæc in iure Romano satis fundata est, sed quem sensum genuinum habeat, ex antiquitatibus Romanis eruendum, vt de applicatione ad fora nostra eo rectius iudicium ferri queat. Neque enim de vfu regulæ iudicari potest, nisi eius genuina ratio euoluta fuerit; hæc vero non aliunde quam ex antiquitatibus colligi potest. Hoc obiter contra illos monendum

Prima regula: Causæ maiores magnos requirunt iudices.

esse puto, qui spreto antiquo iure, quasi otioso, res explicant, quo ipso in applicatione necessario errare coguntur, quia verum rei sensum non habent.

In republica libera erant magistratus maiores & minores.

§. III. Erant in Romana republica antiquitus, antequam libertate sua priuata esset, duo magistratuum genera, *maiorum & minorum*. *MAIORES* dicebantur, qui *comitiis centuriatis creabantur*, quales erant consules, prætores, censores, neque tamen omnium inter se eadem aut eiusdem potestatis, nam *imperium minus* habebat prætor, *maius* consul. *MINORES* erant, qui *tributis comitiis creabantur*, & *quorum minora erant auspicia*. Illis potestas maior, his minor erat, illis grauiora & maiora, his minora concedita erant negotia, vt plenius ostendit A. GELLIVS in N. A. lib. XIII. c. 14. Augustior credebatur potestas magistratuum, si auspicato crearentur, adeo vt *plebeii magistratus* minores ideo censerentur, quod non essent *auspicato* creati. Docet hoc APPIVS apud LIVIVM lib. VI. c. 41. *Penes quos sunt auspicia more maiorum? nempe penes patres. Nam plebeius quidem magistratus nullus auspicato creatur; nobis adeo propria sunt auspicia.* CONF. SAMVEL PITISCVS in *Lex antih. Rom. voc. magistratus maiores & minores*. Atque hæc quidem erat ratio magistratuum *maiorum & minorum*, stante republ. adeoque inde facile liquet, quem sensum eo tempore regula adducta habuerit.

Alia ratio magistratuum maiorum & minorum inualuit sub Cæsaribus.

§. IV. Sub imperatoribus, abolito auspiciorum & comitiorum iure, ratio magistratuum quodammodo immutata est, & ipsi quoque differentia inter *maiores & minores* paulo aliter efformari cœpit. *MAIORES* quippe dicebantur, qui *habebant augustiorem & pleniorē iubendi, imperandi & cognoscendi potestatem*, quæ κατ' ἐξοχήν sæpe *imperium* dicitur: *MINORES* vero erant, qui *restrictam & minorem habebant potestatem de causis leuioribus de simplici cognoscendi*, quæ nonnunquam *iurisdictionis* simpliciter positæ appellatione venit, quæque magistratibus *municipalibus* tribuitur. Quando ergo distinguuntur in iure

iuris-

iurisdictio simplex & imperium, indigitatur, qualis potestas magistratibus *maioribus & minoribus* competierit. Colli-
neat huc *L. 4. D. de iurisd.* his verbis: *Iubere cauere præto-
ria stipulatione & in possessionem mittere, imperii magis est,*
(*& ita ad maiores pertinet*) *quam iurisditionis*, (quia *mino-
ribus* denegatur.) Nam diserte *PAVLVS* in *l. 26. pr. ad mu-
nicipal.* ait: *ea, quæ magis imperii sunt, quam iurisdictio-
nis, magistratus municipalis facere non potest.* Quæ autem
his denegata fuerint, statim subiungit *ICTUS*: Scilicet *restituere in integrum aut bona rei seruandæ causa iubere possi-
dere, aut dotis seruandæ causa, vel legatorum seruandorum
causa.* Quandoque tamen, si dilatio periculosa esse vide-
batur, vt *magistratum maiorum* non posset expectari co-
gnitio, magistratibus municipalibus præsidēs hanc causam
delegabant. *l. 1. & 4. §. 4. D. de damn. inf.* Proinde causæ
maiores & minores non tam ex graui præiudicio, quam po-
tius ex iurisditionis & cognitionis diuersitate distingue-
bantur. Præterea etiam *minorum magistratum* seu *municipi-
palium* admodum restricta erat iurisdictio, & de leuioribus
etiam controuersis ius dicebant, adeo vt illis certa summa
esset præfinita, vsque ad quam iudicare possent, teste *PAVLO*
l. V. sentent. tit. 5. & in l. 28. D. ad Municip. quin quod non
aliter hæ causæ ad eorum cognitionem spectarent, quam si
de plano expediri possent: si causæ cognitionem vberiore
desiderabant, *pro tribunali* erant peragendæ, & sic ad magi-
stratus maiores referendæ *l. 105. de R. I. l. 4. §. 4. de damn. in-
fect. l. 1. §. 11. ad SCT. Turpill.* *GERARD. NOODT. lib. I. de iurisd.*
c. 3. Hoc sensu etiam magistratus municipales seu minores
PAVLO in *l. 38. §. 10. de pænis* dicuntur *iudices pedanei*, qui ta-
men consentientibus partibus *de re maiori* iudicari pote-
rant *l. 28. D. ad municip.* Vnde tutorem dare non poterant,
nisi *paruæ* essent pupillorum facultates. Et ita rursus liquet,
quem vsum & sensum olim regula adducta habuerit, vbi
causæ maiores & minores potissimum ratione *potestatis & iu-
risditionis*, cui suberant, distinguebantur.

De maioribus
causis etiam
ipsi magistra-
tus, de humi-
lioribus iudi-
ces pedanei
iudicabant.

§. V. Præterea constat de quibusdam causis præto-
rem ipsum aliumve magistratum maiorem cognouisse, de
quibusdam iudicem pedaneum dedisse, indeque rursus di-
gniores maioresque causas habitas fuisse, de quibus ipsi ma-
gistratus, quam iudices pedanei iudicarent. Quando de iu-
re seu de æquo & bono primario certabatur, prætoris erat co-
gnitio: si de facto principaliter cognoscendum erat, iudex
pedaneus dabatur, inde quæstiones iuris ad maiores, sed facti
ad minores causas referebantur, quod paucis ex TULLIO illu-
strandum. Ait Orator summus lib. I. de orat. c. XI. Nam
volitare in foro, hæere in iure ac prætorum tribunalibus, iu-
dicia priuata magnarum rerum obire, in quibus sæpe non de
facto (quod iudicibus pedaneis committebatur) sed de æqui-
tate & iure certetur, iactare se in causis centum viralibus (quæ
rursus maiores censebantur & cognitioni prætoris refer-
uatæ erant, quia centumviri prætori in concilio asside-
bant V. NOODT de iurisdictione lib. I. c. 8.) in quibus vsucapio-
num, tutorum, gentilitatum, agnationum, alluionum, su-
perluiuionum, nexorum, mancipiorum, parietum, luminum,
stillicidiorum, testamentorum ruptorum aut rasorum, cete-
rarumque rerum innumerabilium iura versentur, cum omni-
no quid suum, quid aliorum, quare denique ciuis an pere-
grinus, seruus an liber quispiam sit, ignoret, insignis est im-
pudentiæ. Cum enim sæpe de iure civili intricatæ quæstio-
nes inciderent, harum decisiones suæ reseruabat cog-
nitioni prætor, utpote maioris momenti, & quæuis non
semper & ubique magni præiudicii esse videbantur, ob co-
gnitionem tamen prætoris, cui maiestas imperii tributa
erat l. pen. in fin. de I. & l. l. 9. D. de iurisd. maiores esse vide-
bantur. Inde pergit CICERO cit. l. Quid si ne parvæ quidem
cause sint, sed sæpe maximæ, in quibus disceptatur de iure
civili? Id quod hoc exemplo declarat: Quæ potuit igitur
causa esse maior, quam illius militis, de cuius morte cum do-
mum falsus ab exercitu nuntius venisset, & pater eius, re-
credita, testamentum mutasset, & quem ei visum esset, fecisset
here-

heredem, essetque ipse mortuus: res delata est ad centum viros, cum miles domum reuenisset, egissetque lege in hereditatem paternam, testamento exheres (præteritus) filius. Nempe in ea causa quæsum est de iure ciuili, possetne bonorum paternorum exheres esse filius, quem pater testamento neque heredem neque exheredem scripsisset nominatim. Aliis subinde exemplis id declarat, docetque centum virali iudicio primario de iure certatum esse, & tandem addit: Quam possumus reperire ex omnibus rebus ciuilibus causam contentionemque maiorem, quam de ordine, de ciuitate, de libertate, de capite hominis consularis, præsertim cum hæc non in crimine aliquo, (h. e. facto) quod ille posset inficiari, sed in ciuili iure consisteret? Denique hoc nouum addit exemplum: Quid? quod usu, memoria patrum, venit, ut paterfamilias, qui ex Hispania Romam venisset, cum uxorem prægnantem in prouincia reliquisset, Romæque alteram duxisset, neque nuntium priori remisisset, mortuusque esset intestato, & ex utraque filius natus esset, mediocrisne res in controuersiam adducta est? Laxarunt tamen postea Præsidum potestatem Imperatores in l. 2. C. de iudic. pedan. permiseruntque præsidibus, etiam de his causis, in quibus antea pedaneos iudices dare debebant, notitionis suæ examen adhibere, si per occupationes publicas id fieri posset, quo ipso factum est, ut negotia leuiora tantum ad iudices pedaneos remiserint, quod colligo ex l. f. C. de iudic. pedan. cuius verba sunt hæc: quædam sunt negotia, in quibus superfluum est moderatorem expectare prouinciæ, ideoque pedaneos iudices (h. e. QVI NEGOTIA HUMILIORA discernebant) constituendi damus Præsidibus potestatem. Definita postea sunt ab ipsis Imperatoribus, uti constat ex Nou. 82. c. 2. quo ipso quodammodo iurisdictionem ordinariam in causis leuioribus acceperunt, quales dicebantur, qui trecentorum solidorum non superabant quantitatem, Nou. 82. c. 2. Et inde rursus regula formata est, mi-

noves causas posse a iudicibus minoribus, *maiores* autem tantum a maioribus iudicari.

*Sensus regulæ
de iure Roma.
no duplex.*

§. VI. Quæ cum ita sint, sensus regulæ adductæ duplex esse potest: (1) *Causas maioris momenti desiderare iudices maiores, quales erant Præsides prouinciarum, nec eas posse a magistratu municipali expediri.* (2) *Iudices pedaneos tantum de negotiis humilioribus & leuioribus per constitutiones Imperatorum iudicare, non vero de illis, quæ trecentorum solidorum quantitatem excedebant.* Sic causæ statim, si de ingenuitate, libertinitate, & libertate agebatur, erant magni præiudicii, adeoque in *l. 6. C. ubi causæ stat. agi deb. cautum*, eas tantum apud competentes maximos iudices examinandas esse. Hinc in vrbe de iis cognoscebant Consules *l. 27. D. de liberali causa*, Prætores liberales, *l. 36. §. f. de fideic. libert.* in Prouinciis Præsides, *l. f. C. ubi caus. stat. l. 2. C. de iudic. pedan.* vel aliquando Rationalis, *l. pen. C. ubi caus. stat.* adeo ut hæc causæ iudicibus pedaneis delegari haud potuerit etiam tum, cum Præsides litium multitudo aut publicæ occupationes distracturæ sint, *l. 2. C. de iudic. pedan. in f. NOODT de iurisd. lib. 1. c. 7.* et si antea forsan aliud obtinuerit, si de sola *facti questione* lis mota fuisset. *l. 1. C. de ordin. iudic.* quod eleganter illustrat decus Belgii GERARDVS NOODT *cit. l. c. 9.* Ex eadem causâ quoque, si compromissum *de liberali causâ* factum erat, non compellebatur arbiter sententiam dicere, quia, ait Ictus in *l. 32. §. 7. D. de recept. qui arbitr. recept. fauor libertatis est, ut maiores iudices habere debeat*, vel ut CICERO *lib. 1. de orat. c. XI.* ait: *Quid? de libertate, quo iudicium grauius nullum esse potest.* Et rursus: *Quam possumus reperire ex omnibus rebus ciuitibus causam contentionemque maiorem, quam de ordine, de ciuitate, de libertate &c.* Idem etiam in *cit. l. 32. §. 7. in f.* extenditur ad *causas populares*, utpote quibus actor non ius priuatum, sed populi tuetur, *l. 1. de popul. iudic.* & ita non erant priuati arbitri, quales causas tamen

tamen tantum arbitrium recipit. Habuere etiam causæ *fiscales* proprium magistratum, *rationalem* scilicet *l. 5. C. ubi caus. fiscal.* adeoque alii iudices hic incompetentes erant.

§. VII. Verum forma iurisdictionis hodie admo- *Mutata hodie iurisdictionis forma regula vix amplius usum habet.*
 dum mutata est, teste ipso *MEVIO P. 4. dec. 90.* adeoque quæ hactenus ex iure Romano adducta sunt, applicari vix possunt. Est hodie *iurisdictio alta* vel *bassa*, seu *superior* vel *inferior*: ad hanc spectant omnes causæ *ciuiles*, sine distinctione, vtrum *ardue* an *levis momenti* sint? quoad *crimina* distinguitur, vtrum sint *leuiores*, an *maiores*: illa ad *inferiorem*, hæc ad *superiorem* spectant. Leuiores delicta censentur vt plurimum: Haarraufen, Schläge, die nicht tödlich sind, noch Lämbe bringen, daraus auch keine Wunde wird, wenn sie gleich geschwollen, auch braun und blau, Nasebluten, Maulschellen, Zähne bluten, so die nicht wackeln, auch andere Blutrünst mit Nägeln gekrakt, oder sonst verletzet, daraus keine Gefahrlichkeit des Todes, Lämbe, Fleisch, Kampfer noch öffentliche Wunde entstehen, schlechte Lügen-Strafen, schlechte Schmähe-Worte, die nicht an freyen Orten, oder hohen befreyten Personen geschehen, und peinlich nicht geklaget werden, unzüchtig muthwillig Geschren, Messerzüge, wenn niemand dadurch beschädiget wird, Messer, Armbrust, Schwerdt oder andere verborgene Waffen tragen, in einer Stadt oder auf einem Dorfe verbotene Waare feil haben, verbotene Spiele spielen, einen der grosse und schwere Brüche, Ubelthat und Mißhandlung gethan, zu dem Ende gefänglich setzen, und halten, auf daß er ihn demjenigen, welchem das Ober- und Hals-Gerichte zuständig, überantworten möge, da einer den Gerichten ungehorsam wird, oder daselbst etwas bewilliget, und solchem nicht nachkommt, Diebstahl unter 3. Schill. schlechte Hureren, wenn beyde Personen, so dieselbe begangen, nachmals einander ehlichen, oder auch Braut und Bräutigam vor der Priesterlichen copulation sich zusammen finden. *CARPZ. prax. crim. qu. 109. n. 33.* Delicta *maiores & grauiora* *IDEM* refert plenissime *cit. l. n. 31.* Quamuis vero in *criminalibus* distinctio inter *maiores & mi-*

Quinam hodie
dicuntur supe-
riores & infe-
riores magi-
stratus?

nora delicta obtineat, ipsi tamen iudices in *sensu iuris Ro-
mani*, propterea diuidi in *maiores & minores* nequeunt. Est
hæc distinctio, quam adduxi, iuris Germanici, nec ullam
cum foro Romano conuenientiam habet. Equidem *ab ipsa*
iurisdictionis specie dicuntur vulgo iudices *superiores & in-
feriores*, CARPZOVIO cit. l. n. 44. 45. 55. *sqq.* teste. Sed rur-
sus non eo in sensu, quod alter alteri subiectus sit, uti iure
Romano *iudices pedanei & municipales magistratus* magistra-
tibus dependebant, sed a specie *iurisdictionis*, qua a Prin-
cipe inuestiti sunt. Imo quamuis alio sensu magistratus
hodie sint vel *inferiores*, qui superiori magistratui sub-
sunt, ad quem appellari queat, vel *superiores*, qui supremo
tribunali præfunt, rursus tamen regula hic applicari ne-
quit. Obstat *privilegium primæ instantiæ*, ut in causis, et-
iam maxime *arduis & maioribus*, neutiquam iudicia infe-
riora præteriri queant.

An causæ ar-
duæ hodie a
superiori iu-
dice auocari
queant.

§. VIII. Adeo autem hæc vera sunt, ut ne qui-
dem iudex *superior* ab *inferiore* causam auocare possit, ex
hac causa, quod sit *ardua & magni momenti*, cum auocatio
hæc regulariter sit prohibita. MEV. P. 2. *decis.* 134. n. 2. 10.
KOEPPEN. P. 2. *dec.* 4. n. 6. & non nisi ex iustis causis, a le-
ge determinatis, fieri queat. Hoc concedo, Principem
ipsum facilius causas auocare posse, maxime si sit *magna,
ponderosa & vrgens* MEV. *cons.* 97. n. 42. & *cons.* 100. n. 106.
seq. MYLER ab EHRENBACH. *de Princ. & stat. imper.* c. 43.
Sicuti enim *iurisdiclio inferiorum* magistratuum a Prin-
cipe dependet, ita quoque modum iis præscribere, & quæ
maiores deliberationem requirere videntur, quæque sa-
lutis reipublicæ rationem intime tangunt, ad se trahere
potest, id quod *ratio publica* desideret. Id ipsum prudenter
MOISIS observavit, dux populi iudaici, qui constituebat
quidem iudices magistratusque ad decisiones controuer-
siarum, sed *graviore* sibi reseruabat. *Quodsi*, ait, *difficile
vobis aliquid visum fuerit, referte ad me, & ego audiam*
Deut. I. 17. De Ruthenis COCCEIVS SABELLIUS *En-
nead.*

ne ad. X. lib. 4. tom. 2. idem obseruat, & iudicia, ait, exercent duodecim numero viri, vnus aliquis ex collegio cognoscit causam crimenue, id cognitum ad collegas defert, interdum & ad regem, si res est maioris ponderis, quam vt pro collegio vindicari possit. Immo etiam ROMVLVS sic res disponebat, vt de delictis grauissimis ipse docerneret, leuiora permitteret senatoribus, teste DIONYSIO HALICARNASSABO lib. II. quemadmodum olim apud Germanos de minoribus rebus principes consultabant, de maioribus omnes, in concilio scilicet Principum, teste TACITO de morib. Germ. c. II. Quamuis ergo iurisdictio in quibuscunque causis generaliter concessa fuerit inferiori magistratui, vel dicasteriis, hoc tamen saluo iure supremi Principis censetur factum, vt maioris momenti auocare possit, quemadmodum id sæpe sibi Principes reseruare expresse solent, vid. CARPZ. lib. 2. resp. 20. n. 16. Interim tamen hoc non intelligendum in sensu iuris Romani, vt inferiores magistratus prorsus inhabiles sint, etiam in causis maioribus & arduis sententiam ferre; nam in quibuscunque causis, speciatim non exceptis, cognoscunt; sed vt Princeps possit, si velit, causarum arduarum decisionem ad se trahere, quamdiu autem hoc non est factum, inferioribus dicasteriis ius sit, illas quoque decidendi. Hoc sensu ergo admitto regulam, quod maiores causæ desiderent maximos iudices, vt Princeps, si velit, eas a iudice inferiore auocare queat.

§. IX. Interim quibusdam in locis speciatim nonnullis causis speciales dati sunt iudices, vel quod sint arduæ, vel etiam ob aliam causam, id quod vbi factum fuerit, ex qualitate ipsius causæ æstimandum, in quo iudicio causa peragenda sit. Sed hoc rursus non ex regula iuris Romani dependet, sed speciali dispositioni Principis tribuendum est, qui iurisditionem singulorum magistratuum potest determinare, restringere, & ampliare. Sic causæ fiscales olim habebant peculiarem iudicem, & hodie quoque alibi coram fiscali, alibi coram regimine Prouinciæ expediuntur, vnde

An vsus regularis sit, vbi causis arduis speciales iudices dati.

quæstio enascitur, *an, si causa quedam civilis coram inferiore iudice pendet, cui fiscus pro suo interesse interuenit, causa ipsa ad iudicem fisci competentem, tanquam maiorem, trahi queat ob interesse fisci?* quod affirmat MEV. P. 4. dec. 185. Quamuis enim interueniens regulariter alligetur foro, ubi causa ab aliis agitata cœpta est, FRIDERVS lib. III. de contin. caus. c. 8. n. 11. hæc præuentio tamen fisco non præiudicat, cui hoc priuilegium tributum est, cum iudex inferior de causa fisci, utpote *maiori*, & quæ prius agenda est, per l. 35. D. de iur. fisci, iudicare nequeat.

Regula II.
Quod causæ
maiores re-
quirant maio-
rem probatio-
nem,

si maxime pu-
blici sunt præ-
iudicii.

§. X. Altera regula est, quod CAVSSAE AR-
DVAE ET MAIORES REQVIRANT PROBA-
TIONEM LVCE MERIDIANA CLARIOREM, ut
regulariter iuramento suppletorio in his locus esse ne-
queat. Habet probatio suos gradus, aliquando magis, ali-
quando minus persuadet, inde merito *gravitas causæ* gra-
uiorem desiderat probationem. Sunt autem causæ ar-
duæ vel *publici vel privati præiudicii*. Ad illas refero *caus-*
as criminales, in quibus luce meridiana clarior probatio
desideratur, l. f. C. de probat. l. 5. pr. de pæn. l. 14. C. de accusat.
adeoque quamuis in causis civilibus *confessio extraiudicia-*
lis contra confitentem plene probet, ut constat ex tit. de
confess. in criminalibus tamen tantum indicium ad tortu-
ram facit per art. 32. Constit. crim. Carol. nec semper testes,
qui in civilibus idonei sunt, in criminalibus etiam pro tali-
bus habendi. *Graviores enim*, ait ANTON. MATTHAEI
de crimin. lib. 48. tit. 15. c. 2. n. 1. *criminalia iudicia civilibus*
sunt, ideoque & testium maior delectus adhibendus est. Itaque
testes hic non sunt omni exceptione maiores, nisi annum
vicefimum excefferint, l. 20. D. de testib. quamuis in *civilibus*
etiam puberes idonei esse queant l. 3. §. 5. eod. Porro,
qui iudicio publico reus est, in criminalibus testis non
est idoneus, quamuis in civilibus non aliter repellatur,
nisi de crimine condemnatus, vel in vinculis custodiaque
publica sit. cit. l. Ast hoc discrimen ius Canonicum sustu-
lit,

lit, secundum quod etiam, qui in *ciuilibus* de crimine aliquo commisso conuinci possunt, inhabiles iudicantur, c. 54. X. de testib. c. 1. X. de testib. quo iure etiam hodie plerumque vtimur. conf. DN. PRAESES in tr. iur. eccles. Protest. lib. 2. tit. 20. §. 12. Inhabilis est in criminalibus testis, qui antea in eum reum testimonium dixit, l. 23. h. t. quod ad causas *ciuiles* applicari nequit, vt recte censuere BRUNNEMANN. ad cit. l. n. 1. & ANTON. MATTHAEI cit. l. n. 3. Plures alias differentias inter causas *ciuiles* & *criminales* adducit MATTHAEI cit. l. quæ vnice inde dependent, quod in hac grauissima causa grauior quoque probatio desideretur. In *delictis leuioribus*, quæ ciuilibus hunc in finem comparantur, hic specialis delectus non adeo attenditur, immo quamuis testes producti non sint satis habiles ad reum condemnandum, possunt tamen reum grauare ad torturam.

§. XI. Porro quamuis in *ciuilibus* aliquando vnus testis plene probare possit, de quo vid. DN. HORN. diss. de *conclusiones* *uno teste plene prob.* in criminalibus tamen tantum facit indicium ad torturam, non plene probat, CARPZ. in pr. *crimin. qu. 114. n. 46.* nisi de crimine leuiori agatur, ac cum vnico teste quædam aliæ præsumptiones concurrant. IDEM cit. l. n. 52. Præsumptiones grauiores in causis ciuilibus quandoque plene probant, sed in criminalibus nullo modo, si de crimine grauiori agitur, per art. 22. C. C. C. BRUNNEMANNVS, GILCKENIUS & BARBOSA ad cit. l. ult. C. de probat. Quamuis enim ex l. 34. C. ad L. Iul. de adult. contrarium colligendum esse videatur, id tamen maxime exorbitans est, & ad exceptionem pertinet. Immo hodie non tam ad *condemnationem*, quam potius ad *torturam* sufficeret, vt recte censuit CLASENIUS ad cit. art. 22. In ciuilibus iuramentum testibus remitti posse ab eo, contra quem producantur, expeditum est, vid. SETSER de iuram. l. III. c. 9. n. 38. seqq. sed in *criminalibus* id fieri nequit, BRUNNEMANN. de iur. eccles. lib. 3. c. 4 §. 13. MEVIUS P. IV. decis. 76. SCHILTER. ex. 49. §. 75. CARPZ. cit. l. n. 64. GRANZIUS de *defens.*

defens. inquis. c. 5. m. 2. sect. 3. art. 4. n. 449. ANTON. MATTHAEI *cit. l. c. 4. n. 8.* Sic etiam in inquisitione generali testes tantum summarie & sine praeiuramento deponunt, sed post L. C. iuramento obstringuntur, & denuo ad articulos probatoriales respondere iubentur, adeo ut non sufficiat, antecedentem depositionem summariam iuramento confirmare, *cum illud in caussa tam ardua & difficili admodum periculosum sit, ut recte censet GRANZIUS cit. l. n. 450.* praxinque contrariam iuri contrariam esse docet. Solent enim testes in summaria depositione saepe a via aberrare, veritatemque celare, quoniam iuramento haud sunt obstricti, qua de caussa in *noviss. ordin. process. Magdeb. c. 50. §. 3.* hac de re ita cautum est: Als wir unterthänigst berichtet worden, daß öfters die special inquisition auf unverendeter Zeugen Aussage erkant; alldieweil aber in denen Dingen, welche des Menschen Ehr und existimation, ja Leib und Leben, betreffen, ehe nicht zu verfahren, es haben denn die Zeugen ihre Aussage zum Grunde der special inquisition eyndlich bestärcket, massen denn in Bürgerl. Sachen keinem Zeugen ohne End geglaubet wird, die Erfahrung auch giebet, daß das summarische Zeugniß bey hernachmaliger Berendigung öfters reuociret: so sollen in denen Fällen, da der inquisit in flagranti crimine nicht ergriffen, und die That sonst unzweifelhaft offenbar, zweene unverwerfliche Zeugen die verübte Missethat zwar summarisch, jedoch vermittelst Endes bekräftigen. Denique *iuramentum* in civilibus alteri deferri potest, sed non in criminalibus, quatenus ad poenam corporis afflictivam vel grauiorem agitur. CARPZ. *pr. crim. qu. 95. n. 69.* MARTINI *in proc. Saxon. lib. 18. §. 1. n. 98. sqq.*

Quid si caussae
maiores sint
privati praeiudicii?

§. XII. Pergo ad *caussas maiores privati praeiudicii*, in quibus plura admitti possunt, quae in *criminalibus*, ubi de *publico praeiudicio* agitur, reiiciuntur. Non enim dubium est, quin aduersarius possit testibus iuramentum remittere, quod quidem SETSERVS *cit. l. n. 38.* in quibuscumque caussis arduis fieri non posse censet, sed sine ratione, cum

cum nihil impediatur, quo minus quilibet sibi etiam in *caussa ardua* praeiudicare possit, nec argumentum a *caussis criminalibus* ad quascumque alias causas arduas trahi queat, quia in iis simul *publicum* occurrit *praeiudicium*, quod de quibuscumque causis arduis asseri nequit. Similiter in ceteris causis *arduus privati arbitrii* facilius iuramentum deferri potest. Inde dubitatum fuit, *an in causis famosis iuramenti delationi locus sit?* Ratio dubitandi est, quod capitalibus aequiparentur, & grauissimi sint praeiudicii, *MODEST. PISTORIS Vol. I. conf. 62. n. 13. COTHMANVS lib. II. resp. 82. n. 53. & sq. vbi n. 56. haec addit: Debet autem iudex non velut truncus aliquis, sed tanquam vir bonus & rerum ac negotiorum peritus arbiter, considerata personarum qualitate, REI QVANTITATE, CONTROVERSIAE PONDERE caeterisque conditionibus & circumstantiis diligentissime excussis & perpensis, iurisiurandi conditionem vel recipere vel reiicere.* Verum quamuis hoc admittam, si *criminaliter* agitur, aliud tamen dicendum esse arbitror, si tantum *ciuilitur* agitur, ob *praeiudicium priuatum*, quod in tali delatione iuramenti occurrit. Nullibi prohibita est transactio de *caussis arduis privati praeiudicii*, ergo nec delatio iuramenti, quae illam reuera continet. *arg. l. 31. D. de iurei. Et huc collineant l. 5. §. 8. l. 11. §. 1. D. de iurei. l. 6. §. 5. de his, qui not. inf. CARPZOV. P. 1. C. 12. def. 31. n. 4. SETSER. de iuram. lib. IV. c. 4. n. 2.*

§. XIII. In primis vero grauitas causae impedit, quo minus iudex possit *iuramentum suppletorium* deferre ei, qui tantum semiplene probauit, quippe quod deferendum est, *inspectis personarum & causae circumstantiis*, ut ait Pontifex in *c. f. X. de iurei*. Constituitur hoc modo iuraturus *iudex & testis* in propria causa, sine aduersarii consensu & delatione, adeoque ubi grauissima desideratur probatio, huic locus esse nequit. *FINCKELTHAVS Obs 22. n. 10. SERAPHINVS de SERAPHINIS de priuil. iuram. priuil. 33. n. 112. ibique BENCKENDORFF. n. 91. sqq. Inde in causis crimi-*

an in his iuramentum deferri possit?

In causis arduis an suppletorium deferri queat.

criminalibus locum habere nequit, nisi esset parui præiudicii, SERAPHINVS *c. l. n. 109.* vt & in iis, vbi agitur de maxima parte bonorum. An & quatenus autem hoc in ecclesiasticis & feudalibus possit locum habere, infra ostendam. Inde inferunt, quod nec ei locus sit in causis status, filiationis & *spureitatis*, vt loquitur SERAPHINVS *cit. l. n. 112.* h. e. quando stuprata agit de agnoscendo partu. Est quidem causa status quodammodo ardua, sed simul tamen iudici arbitrium relictum, vt aliquando in *caussa graui*, circumstantiis id suadentibus, possit iuramentum suppletorium deferre, vt DN. PRAES. *in iur. eccles. protest. ad tit. de iurei. §. 74.* ostendit. Quamuis enim stuprata valde suspecta sit, vt *regulariter* stupratori iuramentum purgatorium deferri debeat, possunt tamen circumstantiæ tales adesse, quæ contrarium suadent. Immo Dd. generaliter asserunt, etiam in causis arduis iuramento suppletorio locum esse, si plus quam semiplene probatum est. GAIL. *I. Osc. 108. n. 11.* SERAPHINVS de SERAPHINIS *cit. l. n. 10.* BENCKENDORFF ad *Seraphin. cit. l. n. 19.* Similiter in *possessorio* huic iuramento locum relinquunt, si vel maxime causa principalis sit magna & ingentis præiudicii, & quidem ideo, quod possessorium iudicium sit modici præiudicii, & id, quod decedit in possessorio, in petitorio recuperari & emendari queat. IO. PETRVS SVRDVS *lib. I. conf. 73. n. 2.* SERAPHINVS *cit. l. n. 11.* Verum vt plurimum ex *possessorio* totius causæ decisio dependet, si forsan probatione alter in petitorio destituatur, adeoque *possessorium* tunc simpliciter pro re parui præiudicii reputari nequit, sed ex circumstantiis pro arbitrio iudicis hoc erit æstimandum. MENOCH. *de remed. recup. possess. 15. qu. 32. n. 413.* MASCARD. *de probat. concl. 1198. n. 10.*

Regula III.
quod in causis
arduis circumspecte
agendum
debeat.

§. XIV. Tertia regula est: IN CAUSSIS ARDUIS CAUTE ET CIRCUMSPECTE EST PROCEDENDVM, requirunt enim magnam curam & diligentiam, ERNEST. COTHMANNVS *Vol. II. resp. 86. n. 16.*

vol

vol. III. resp. 15. n. 71. & lente festinandum est. IDEM Vol. IV. Resp. 12. n. 159. Applicat hoc CAROLVS V. in art. 219. ad causas criminales & recte censet, daß zu diesen Sachen grosser Fleiß gehöret, seu vt Pontifex ait in c. 3. de elect. in 6. *ubi periculum maius intenditur, ibi procul dubio plenius est consulendum.* Inde est (1) quod iudex, etiam inuitis partibus, peritos consulere possit, praesertim si causa sit intricata & difficilis, adeo vt saepe etiam peritiores collegia Ictorum in arduis & magni momenti causis consulere soleant. LAVTERBACH. de consil. c. II. th. 13. Optime censet OLDEKOP. tit. 1. obseru. crim. 7. n. 6. & saepe, ait, etiam principes, quibus tamen egregii sunt & peritissimi a latere consiliarii, collegium iuris peritorum consulunt: nec id frustra, tum quia illi sunt in causis arduis & capitalibus versatissimi, eas quotidie tractant, & alios docent, tum quia integrum est iudicium, quod plurimorum sententiis confirmatur, & facilius inuenitur, quod a pluribus senioribus quaeritur. CONF. BRVNNE. cons. 32. n. 26. Quamuis vero iudex causam arduam difficilemque transmittere, etiam inuitis partibus, possit, alia tamen quaestio est, an eam debeat transmittere? De causis criminalibus in primis disceptatum fuit, quas omnino transmittendas esse censent, postquam causa tam ardua non cuilibet grosso iudici videtur committenda, vt ait MARANTA in Spec. P. VI. de appell. n. 67. & praeterea in ordin. crim. fere quinquagies septies hoc inculcetur, speciatim vero in art. cit. Verum cogitandum est, CAROLVM V. potissimum locutum fuisse de iudiciis nobilium paganis & magistratuum oppidanis, quæ raro instructa sunt assessoribus iurium peritis, vt merito transmissio actorum iis imperari debuerit. Dicasteria Principum sane cum his æquiparari nequeunt, quæ assessores vt plurimum habent peritos instructosque, & experientia satis probatos, quibus haud imperata est transmissio, adeoque, nisi leges prouinciales aliud postulent, ipsimet sententiam criminalem ferre possunt. CONF. CARPZOV. Prax. crim. qu. 116.

Inde peritiores in iis consulendi.

an necessario in criminalibus.

*Criminalia
magna cum
cura agenda,*

*& idoneos
cautosque iu-
dices postu-
lant.*

§. XV. Inprimis (2) iudici criminalia magna cum sollicitudine sunt peragenda, & festinatio fugienda, quamvis etiam *dolosa procrastinatio* vitiosa & reprobata sit in *art. 150.* ubi *inf.* etiam hæc additur ratio: *Weil zu grossen Sachen, als zwischen dem gemeinen Nutz und der Menschen Blut zu richten, grosser ernstlicher Fleiß gehöret, und angefehret werden soll.* Nec minus eleganter ait AMMIANVS MARCELLINVS *lib. XXIX. c. 15. de vita & spiritu hominis, qui pars mundi est, & animantium numerum complet, laturum sententiam, diu multumque cunctari oportet, nec præcipiti studio, ubi irreuocabile factum est, agitari,* ubi exemplo Areopagitarum id declarat, additque: *Ita numquam tardum existimatur, quod est omnium ultimum.* Hæc eadem ratio quoque postulat cautos, prudentes, conscientiosos & optimos iudices, quibus criminalia committantur, ne *incaute & imprudenter* in iis procedatur. Ita censuit CAROLVS V. in *art. l. desiderans fromme, ehrbare, verständtge und erfahrene Personen,* additque: *alsdenn zu diesen grossen Sachen, welche des Menschen Ehr, Leib, Leben und Gut belangen seynd, tapfer und wohlbedachter Fleiß gehörig.* Darum denn in solcher Ubersahrung niemand, mit rechtmäßigem vortráglichem Grund, seine Verlassung und Hinlâssigkeit entschuldigen mag, sondern billig derhalb, vermöge dieser unser Ordnung, gestraft. Tanto autem grauior poena infligenda, quanto maior industria adhibenda erat in expeditione officii publici. Ideo etiam plures dilationes in criminalibus, quam ciuilibus indulgentur *l. f. D. de dilat. quia istæ causæ sunt grauioris momenti, quippe quibus de vita, sanguine aut existimatione hominis agitur,* vt vtat verbis ZIEGLERI in *Dicastice conclus. 28. §. 14.* nec vnquam in criminalibus ita concluditur, vt noua defensio, & quæ ad eam instruendam pertinent, non possent ad acta referri. *l. 18. §. 9. D. de quest. GAIL l. Obs. 107. n. II.* Et quamuis in ciuilibus post conclusionem in causa partibus os clausum sit, iudex tamen, causæ grauitate id efflagitante, etiam *ex officio*

scio rescindere potest conclusionem, & vltiorem adhuc
causae discussionem requirere. BERNHARD GRAEVE *ad*
Gail. cit. l. n. 22. Inprimis vero sufficiens & accurata *caus-*
sae cognitio desideratur in rebus arduis *l. 2. C. de sentent. ex*
breuic. recit. l. 9. C. de iudic. quem in finem saepe acta plu-
ribus referentibus dari solent, vt, tot praeuia assessorum
deliberatione, maturior sententia ferri queat, cum oculi
plus videant, quam oculus, nec *vitium praecipitaniae*,
quae *nullitatem* inducit, sententiae obiici queat. GILCKEN.
ad l. 9. C. de iudic. n. 2. ALTIMARVS *de nullit. sent. qu. 314.*

§. XVI. Quarta regula est: *IN CAUSSA AR-* Reg. IV. quod
DVA CENSETVR PERSONAE INDVSTRIA in causa ar-
ELECTA, vt, cui quid commissum est, id per *substitu-* dua censeatur
tum agere nequeat. Rectae rationi id ipsum conuenit, vt *persona in-*
& intentioni committentis, qui pro *gravitate causae* sub- *dustria electa.*
iectum idoneum elegisse, eique soli causae expeditionem
concredidisse videtur. AVG. BARBOSA *ad c. f. de offic. &*
pot. iud. deleg. n. 5. MENOCH. *lib. II. Praef. 21. n. 4.* Est
enim *artificum & peritorum* longa differentia, & *ingenii &*
naturae & doctrinae & institutionis, adeoque *substitutio*
indistincte non est concessa, vt docet VLPIANVS *in l. 31.*
D. de solut. c. f. §. 15. autem X. de offic. & pot. iudic deleg. Sic
ergo (1) procurator ad *negotia* seu *extraiudicialia* libere *Exemplo pro-*
quidem quandocumque alium deputare potest, iudice *curatoris,*
Pontifice *in c. 1. in f. de Procurat. in 6. & l. Cto in l. 8. §. 3. D.*
mand. l. 33. C. de donat. l. 8. §. 3. de procur. sed non aequae
ad *iudicialia* constitutus, quae grauiora censeantur causis
extraiudicialibus, adeoque speciatim facultas *substituendi*
ei concedenda est. LAVTERBACH. *de procurat. substit. c.*
3. §. 7. sqq. LYNCKER. *de form. Procurat. c. 2. §. 18.* Immo
etiam haec substitutio prohibita censeatur in causis extraiu-
dicialibus, si procurator ad *arduum* aliquod & magni mo-
menti negotium constitutus fuerit. IDEM *cit. l. §. 5.* Exem-
plum occurrit *in c. f. de Proc. n. 6.* vbi negatur procuratori,
ad matrimonium contrahendum constituto, alium depu-

Item officiali-
um.

tandi facultas, addita hac expressa ratione: *propter magnum, quod ex facto tam arduo posset periculum imminere*. Similiter ubi alicui alienatio rerum magni momenti conceditur, substitutio censetur prohibita *l. 15. §. 2. D. de diu. tempor. praescript.* Immo qui ad vniuersa negotia datus est procurator, alium *in vniuersum* substituere nequit, nisi ei hoc specialiter concessum sit. *c. 3. de procurat. in 6.* quia vniuersa rerum administratio sane magni prauiudicii res est, quae personae industriam electam esse supponit. (2) Officia publica, personalia scilicet, inter *res arduas* referuntur, ad quorum administrationem non quilibet idoneus est. Ita Senatus Romanus apud TACITVM *lib. I. annal. c. 11.* censuit, & recte quidem. *Aiunt se in partem curarum ab Augusto vocatum experiendo didicisse, quam arduum, quam subiectum fortunae regendi cuncta onus.* Ex grauitate ergo officii publici, quod gerunt, personae industria censetur electa, vt substituere aliique vices suas mandate nequeant. MYLER ab EHRENB. in *Hyparchol. c. 21. §. 2. conf. l. 10. C. de decur. X. l. 64. C. eod. l. 1. C. de praep. agent. in reb. XII.* Equidem more maiorum apud Romanos inualuerat, vt magistratus maiores iurisdictionem alii mandare possent *l. 5. D. de iurisd.* quod DN. NOODT. *lib. II. de iurisd.* plenius explanat. Verum id extraordinarium erat, & quia *moribus* contra *rationem iuris* inualuerat, eatenus tolerabatur, quatenus inualuerat. Nam quae *extra ordinem* magistratui data erant lege vel SCto, mandari non poterant, vt *merum imperium* aliaque *l. 1. §. 1. de offic. eius cui mand. est iurisd.* quia id ipsum *speciatim* ei concreditum erat, nec *mores maiorum* ad talia extendi debebant, qui potius, quod *extra ordinem* inualuerant, restringi debebant. Proinde, meo quidem iudicio, ad nostros magistratus id minime applicari potest, partim quia non sunt comparandi cum *magistratibus maioribus Romanorum*, partim quia quod ex *more Romanorum* apud Romanos obtinebat, cum illis quoque expirauit, vt hodie potius *regulae insistendum* sit. SCHILTER *ex §. 16. 21.* Loquor de *iurisdictione*

ditione personali. Nam quoad *realem* seu *patrimonialem* etiam recte asseri potest, *more maiorum*, h.e. Germanorum, inualuisse, vt iurisdictionem aliis mandare possint, quod suo modo etiam in *art. 2. C. C. C.* confirmatum est. De *ecclesiasticis officiis* idem quoque dicendum foret, sed etiam in iis *more maiorum* inualuit, vt in ecclesiis cathedralibus per vicarium cultum expedire queant, id quod tamen plerique ad abusus ecclesiarum recte referunt.

§. XVII. Immo (3) inde quoque fluit, nec commissarios regulariter subdelegare posse, quatenus *grauitas causæ* personæ industriam requirit, nisi de voluntate vel *expressa* vel *tacita* delegantis constet. Delegati Pontificis subdelegare quidem possunt, *c. 3. X. de offic. & pot. iudic. deleg.* sed hoc ideo, quia Papa non alios, quam in dignitate constitutos ecclesiastica delegare solet, *c. II. de rescript. in 6.* quibus ex dignitate, quam gerunt, hoc speciatim concessit. *c. 27. vers. intentionis X. de offic. & pot. iudic. deleg.* Additur tamen in *c. cit. 3.* hæc limitatio: *nisi forte causæ ita graues sint, quod sine præsentia tua non possint commode terminari.* Neque enim causæ, quæ committuntur, semper *ex se & sua natura* prorsus graues sunt, adeoque ad qualitatem causæ omnino respiciendum est. Equidem omnes causas, etiam graues, subdelegari posse, censuit GONZALEZ *ad cit. c. 3. n. 4.* vt admodum *grauiores* tantum exceptæ sint, sed reuera fucum facit, cum *grauiores causæ* non aliæ censendæ, quam ex quarum insigni præiudicio & pondere constat, personæ industriam esse electam. Similiter etiam Cæsaris delegati illustres etiam subdelegant, sed vix hoc trahi potest ad eos, qui ex *priuatorum* sorte delegati sunt, vt obserua- uit demonstrauitq; Dn. PRAES. *in iur. eccl. Protest. l. I. tit. 29. §. 15.*

§. XVIII. Quinta regula: *CAVSSA MINOR NON FACIT PRAEIVDICIVM MAIORI.* Ait Ictus in *l. 54. D. de iudic. Per minorem causam maiori cognitioni præiudicium fieri non oportet: maior enim quæstio minorem ad se trahit.* Pro recto huius legis sensu notandum est,

Inde quoque nec commissarii regulariter subdelegare queunt.

Regula V. Causa minor non facit præiudicium maiori.

Præiudicium præ- quid?

præiudicium hoc idem esse, quam quod *præiudicandum* seu *ante dicendum* est, duobus vel pluribus quæstionibus forsan concurrentibus, vt notat IAC. RAEVARDVS *lib. I. de præiudic. c. 1. in f.* Quando enim olim in ius ventum erat, actorque sibi dari actionem postulabat, Praetor ante omnia cognoscebat, an actio esset danda, & annon alia forsan quæstio & causa esset ventilanda nec ne? *l. 1. famil. hercisc. l. 25. de petit. hered. l. 17. de except. l. 15. ad L. Iul. de adult.* Si itaque appareat, aliam causam, ex cuius decisione mota quæstio decidenda erat, ante omnia esse excutendam, antequam vel in criminalibus reus inter reos reciperetur, vel in ciuilibus actio instituta tractaretur, *præiudicio* locus esse dicebatur, de quo ante omnia cognoscendum erat. RAEVARDVS *cit. l. c. 10.* Sicuti vero praeterea §. 2. *seqq.* ostendi, de iure Romano magistratus *maiores* & *minores* peculiari & Romanis proprio significato distinctos fuisse, ita recte censet RAEVARDVS *lib. II. de præiudic. c. 7. in cit. l. 54. maiores & minores causas* distinctas fuisse secundum diuersam magistratuum diuisionem, vt *minores* dicentur, quae ad magistratus iudicesque *minores* pertinerent, *maiores*, quae cognitioni maiorum magistratuum reservatae erant, prout supra etiam dictum est.

Quaenam in
regula addu-
cta causae
maiores &
minores sint.

Sensus regu-
lae illustra-
tur.

§. XIX. Sensus itaque regulae hic est: *Ille, qui de causa maiori suo iure ius dicit, minorem causam, ei coherentem & incidentem quoque decedit, quamuis alias de ea ordinarie ius non dicat, cum causa maior minorem ad se trahat.* Sic qui de crimine cognoscit, etiam de finibus, tanquam incidente quæstione, cognoscere potest, *l. 4. §. 4. fin. reg.* & sic iudex, qui de crimine proposito cognoscit, est etiam competens in causa incidente, quamuis si principaliter illa quæstio ventilaretur, competens non esset. *Vol. I. cons. Marpurg. 6. n. 3.* Praeterea olim Praeses Prouinciae, de falso causam cognoscens, incidentem proprietatis quæstionem, (quae in facto consistebat,) dirimere poterat. *l. 1. C. de offic. rector. prouinc.* Et si praeses prouin-
ciae

ciæ quæstionem iuris de rupto testamento explicabat, poterat etiam vniuersam quæstionem incidentem, quæ in iudicium deuocatur, examinare, *quoniam non de ea principaliter, sed de hereditate pronunciat*, vt aiunt Imperatores in *l. 1. C. de ordin. cognit.* Quæstio criminis maior censetur ciuili, adeoque hæc præmittenda, *vt finis criminalis negotii initium ciuili quæstioni tribuat. l. 4. C. eod. conf. MEV. P. I. decis. 69.* Hoc pontificii egregie in vsus suos traxerunt, postquam statuerunt, & laicos in hæc verba iurare coegerunt, iudicem ecclesiasticum esse maiorem, secularem vero minorem, vt explicuit DN. PRAES. in *iure eccles. lib. II. tit. 10. §. 4. cap. seq.* explicandum erit.

§. XX. Regula sexta est: *IN CAUSSA ARDUA IMPEDITVS NON TENETVR MITTERE PROCVRATOREM.* Quamuis enim alias absens per procuratorem comparere teneatur, ita vt hoc non factum, non facile ex causa absentiae restitui possit in integrum, de quo plenius agit ODDVS *de restit. in integr. P. I. qu. 30. art. 1. sqq.* merito tamen eum excusandum esse censent, qui in causa maxime ardua & grauissima implicatus fuit, ODDVS *cit. l. art. 17. BLASIVS ALTIMARVS de nullit. sentent. P. 2. qu. 249. n. 81.* cum admodum durum videatur, cogere aliquem, vt causam magni ponderis procuratori committat, cui rectius forsan per semet ipsum posset prouidere, *l. 16. pr. pro soc. & quamuis alias tantum iis, qui reipubl. causa absunt*, id præstetur, ne necesse habeant, se per procuratorem defendere, *l. f. D. eum qui appell. in prouinc. def.* adeoque iis, qui ex alia causa absunt, idem non præstandum sit, merito tamen simul ad *causæ qualitatem* hic respiciendum esse recta ratio suadet. Desiderant autem causam tanti præiudicii, in quo, si perperam ageret procurator, reparatio damni ab eo sperari haud posset. ODDVS *cit. l. n. 87.* Nerus controuersiae potissimum huc redit: *an iuste impeditus excusetur, si procuratorem haud miserit in causa grauissima & maxime ardua, vt nihilominus*

Reg. VI. In ardua causa nemo potest cogi ad constituendum Procuratorem.

possit restitutionem in integrum petere? Quod adfirmandum censeo, ita ut culpa hæc, quod procuratorem haud constituerit, ei imputari non debeat: tota restitutio in *aequitate naturali* fundata est, ad quam potissimum respiciendum, adeoque ex facti circumstantiis, quæ variæ esse possunt, decisio potissimum desumenda est. *l. 26. inf. ex quib. caus. mai.* Collineat huc etiam Pontifex in *c. 2. X. de procurat.* & expresse ait: *cum non possit quis cogi, nisi velit, IN GRAVIBUS CAUSIS procuratorem mittere.* conf. BARBOSA *ad cit. c. 2. n. 3.* Hoc tamen minime prodest *contumaci*, utpote qui, si per procuratorem comparere noluit, per se tamen comparere debuisset, *c. 54. X. de testib.* quin quod & illis prodesse haud possit, qui omnia secundum stylum iudicii per procuratorem expedire debent, ut constitutio procuratoris sit necessitatis, ceu in tribunalibus supremis iuris esse solet.

Regula VII.
Quod in ar-
dus negotiis
maior gradus
culpæ præ-
standus sit.

§. XXI. Regula septima est: *IN ARDVIS NEGOTIIS MAIOR CULPAE GRADUS EST PRAESTANDUS.* Non leues sunt interpretum fluctus in doctrina de *præstatione culparum*, qui vnice inde orti videntur, quod primario regulæ, quam Ictus in *l. 5. D. commod. tradit*, inhærere, quam rem ex principiis naturalibus, quibus primario Icti in specialibus quæstionibus institerunt, explicare maluerint. Conclamatum est, regulam in *l. 5. cit.* traditam, non esse adæquatam, nec *obligationibus facti* applicari posse, adeoque leges aliæ, quarum insignis in hac materia numerus in promptu est, conferendæ erunt, ex quibus apparet, regulariter in omnibus negotiis *culpam leuem* esse præstandam, seu *boni patris fam. officium* implendum, quod ubique fere Icti ob oculos in decisionibus suis habuisse videntur, ut terminis non iisdem mentem suam expresserint, ut obseruat DN. PRAESES in *introd. ad Digesta tit. commod. circa finem.* Cum vero plures occurrere possint circumstantiæ, ex quibus etiam debitor ad culpam minutissimam & leuissimam obstringi queat,

queat, nonnumquam a regulatili recedendum fuit. Primario autem Icti respiciendum esse censuerunt ad ipsam negotii contracti naturam indolemque, & aliquando secundum illam gradum diligentiae determinarunt, & quidem recte, cum iura ad ipsa negotia accommodari debeant, prout c. l. §. 2. *sqq.* dixi. Quid enim, si quis in contractu quodam suscepit negotium *arduum, magni momenti, multisque obnoxium periculis*, in quo etiam diligentior facile errare potest, an non eum diligentiae gradum promisisse videtur, quem natura rei postulat, & sine quo perfici nequit? Certi iuris est, in locatione conductione regulam antea allatam obtinere. Sed *qui columnam transportandam conduxit, si ea, dum tollitur, aut portatur, aut reponitur, fracta sit, ita id periculum praestat, si qua ipsius eorumque, quorum opera vteretur, culpa acciderit, culpa autem abest, si omnia facta sunt, quae diligentissimus quisque observaturus fuisset.* Ita censuit Ictus in l. 25. §. 7. D. locat. nec aliter censere potuit, quia conductor negotium magna praecautione & solertia perficiendum susceperat, ad quod *artificium singulare, non vulgaris* opera desiderabatur. l. 9. §. pen. locat. Porro *si gemma includenda aut insculpenda data sit, eaque fracta sit, siquidem imperitia facientis, erit ex locato actio l. 13. §. 5. loc.* quia affectare nemo debet, in quo vel intelligit vel intelligere debet, infirmitatem suam alii periculosam fore. l. 8. §. f. ad L. aquil. Circa conditionem rerum fungibilium omnis diligentia, etiam exactissima, adhibenda est, cum haec res sua natura singularem curam & sollicitudinem desiderent. l. 2. & 3. D. de act. emt. Procurator iudicialis suscipit arduum negotium, periculi plenum, maxime si processum iuris Romani antiquum intuemur, in quo facile quis labi poterat cum dispendio totius causae; ergo merito omnis culpa ab eo praestanda erat, l. 13. C. mandati. licet in negotiis extraiudicialibus tantum culpa levis esset praestanda, nisi etiam haec ardua maximique momenti essent. l. 8. §. f. l. 10. pr. mand.

Regula VII.
examinatur,
an in causis
arduis civili-
bus ad tortu-
ram deueniri
possit

§. XXII. Octaua regula est: *IN CAUSSIS CIVI-
LIBVS ARDVIS AD TORTVRAM DEVENIRI
POTEST*; has enim æquiparare solent criminalibus, in
quibus tortura regulariter locum inuenit. Ita censent
HYPPOLITVS de MARSIL. in pract. §. expedita n. 59. seqq.
MANZIVS in special. in iure comm. voce arduitas n. 3. CARP-
ZOV. Prax. crimin. qu. 119. n. 37. HARPRECHT. Vol. nouo
conf. 9. n. 15. qui potissimum prouocant ad c. 1. X. de posj. Sed
falluntur, qui ita sentiunt, quod etiam plerique ex addu-
ctis agnoscunt, dum tales causas civiles supponunt, quæ
tale crimen, ob quod reus torqueri potest, annexum ha-
bent, adeoque tortura decernitur, non quia *caussa civilis
ardua* est, sed quia crimen annexum habet, cuius nomi-
ne *criminaliter* agitur. Nec aliquid præsidii dissentienti-
bus conciliat c. 1. cit. in quo agitur de deposito, a deposita-
rio oblato, in quo poterat ob furtum tortura decerni, vti
obseruat optime GRANNANIETTO ad cit. c. 1. n. 7. aitque:
*licet a principio caussa illa civilis esset, tamen propter ini-
quam depositi subreptionem & furti diffamationem in cri-
minalem fuit conuersa, & inde tortura locum habuit*, quin
quod neget GONZALEZ ad cit. c. 1. n. 5. de tortura in cit.
1x. agi, quod vel inde probabile est, quia de clerico quæ-
stio erat, qui a tortura immunis est, & verba illa: *ut il-
lum iniquum sub questionibus ad rationem ponant*, non ne-
cessario torturam inuoluunt, cum *questiones* etiam *sim-
plices interrogationes* denotent. Idem quoque euincunt
exempla, quæ adducere solent. Sic mercatores, qui do-
lose dilapidarunt bona, ad hoc, vt pecunias sibi creditas
itemque chirographa & rationes, quas adhuc penes
se habere negant, creditoribus suis indicent, tormen-
tis subiici vel ideo possunt, quia *stelliones* sunt, immo *fu-
res*. BOERIVS decis. 215. n. 1. CARPZ. cit. l. n. 38. sqq. HAR-
PRECHT. cit. l. n. 16. Idem de inuentore thesauri in fundo
alieno, eumque occultante, dicendum esse liquet, quia a
fure haud abfimilis est. CARPZOV. pr. crim. qu. 86. n. 25.

LAVTER.

LAVTERBACH. *de thes. th.* 82. Denique etiam testes in *caussa ciuili ardua*, veritatem occultantes, vel in testimonio perhibendo vacillantes, torqueri posse censent, quia a suspicione *falsi* haud sunt immunes. CARPZ. *cit. qu.* 119. n. 46. HARPRECHT *cit. l. n.* 17. vbi tamen multa concurrere debent, vt demum ad torturam deueniri queat, nec vltra gradum primum progrediendum.

§. XXIII. Regula nona est: *SVB CONCESSIONE GENERALI NON CENSENTVR COMPREHENSARVDVA*, quippe quæ concedens reuasse & excepisse ex *magnitudine negotii* præsumitur. Sic in delegatione & concessione cognitionis *caussarum* non censetur delegata & concessa cognitio *caussæ criminalis læsæ Maieſtatis*, quia hoc crimen dicitur arduum. MAMZIVS *cit. l. n.* 18. B. STRYK in *V. M. ad tit. ad L. lul. Mai. §. 13.* Similiter simpliciter concessa iurisdictione aut venatione, nec *criminalis*, quæ ardua censetur, nec *minor venatio*, quam in pretio summo Principes habent, concessa videtur. B. STRYKIVS in *V. M. ad tit. de iurisd. §. 13. in f.* vbi hanc addit rationem: quod hic agatur *de re magni momenti*, quæ non solet tacite transferri. Regula hac potissimum vtuntur Pontificii in limitibus iurisdictionis ecclesiasticæ constituendis, vti *capite seq.* expediam, & cum hæc ipsa quoque ex *regula sequente* illustrari queat, statim ad illam progrediar.

§. XXIV. Regula decima est: *ARDVA SPECIALE MANDATVM DESIDERANT*, id quod fuit ex regula in §. *antec.* explicata, quia sub generali concessione haud comprehenduntur. Doctrina hæc potissimum vsum præbet in mandatis procuratorum. Nam regula est: *qui ad agendum vel defendendum ac generaliter ad omnia, etiamsi exigunt mandatum speciale, constituitur procurator ex vi generalitatis huiusmodi, ad aliquem articulum, in quo speciale mandatum exigitur, admitti non debet.* c. 4. de proc. in 6. Quænam autem sunt illa, quæ

Regula X. exponitur, quod ardua requirant mandatum speciale.

speciale mandatum desiderant? Respondet Dn. PRAES. in iur. eccles. Protest. lib. I. tit. 38. §. 10. quæ præiudicium non leue principali adferre queunt, vel arduis & magni momenti rebus accenseri debeant: quod etiam confirmat CARPZOVIVS lib. III. resp. XI. n. 8. & exemplo recognitionis documentorum, tamquam re magni præiudicii lib. II. resp. 99. n. 55. illustrat. Sic ad sponsalia contrahenda, adeundam hereditatem, transactionem, alienationem, compromissum, restitutionem in integrum, remissionem iuris, delationem iuramenti, eiusque præstationem, declarationem caducitatis, renunciationem litis & ad quamvis causam, quæ aduersario grauis & ardua est vel etiam nobis, speciale mandatum exigitur, vt loquitur Dn. LYNKER de form. procur. c. V. §. 23. additque hanc generalem regulam: in genere tenendum est, quod in quouis arduo & ponderoso negotio mandatum speciale desideretur. Hinc recte huc refertur (1) impositio arresti, quæ aduersario admodum grauis est. CARPZOV. lib. IV. resp. 36. n. 4. (2) Captura petitio eiusque reuocatio CARPZ. lib. III. resp. II. n. 7. (3) Obiectio criminis electo facienda clem. 2. de proc. (4) Institutio actionis famosæ, quoniam famæ causa est, vti dicitur in l. 39. §. 1. de procur. (5) Reassumptio litis. FINCKELTHAVS Obs. II. alique plures actus præiudiciales relati a Dn. LYNKERO cit. l. §. 20. sqq.

Regula XI.
illustratur.

§. XXV. Vndecima regula est: IN ARDVIS CAVSSIS FACILIVS SVBVENIENDVM NEC APICIBVS IVRIS INHAERENDVM. Grauisimum præiudicium, quod in iis versatur, læpe desiderat extraordinarium iudicis auxilium, cum alioquin ex apicibus iuris quis foret præcludendus. Sic post conclusionem aut publicationem testium nouæ probationes regulariter non admittuntur. Sed in causis arduis & maioribus, non obstante conclusione aut publicatione testium, pro re nata nouæ probationes fieri possunt, MANZIVS cit. l. n. 38. in primis in causis criminalibus, BERLICH. P. I. concl. 51. n. 8.

51. n. 8. matrimonialibus, IDEM *cit. l. n. 18.* & ecclesiasticis, IDEM *cit. l. n. 42.* Quorsum pertinet regula, quod licet causæ ciuiles suum processum ordinarium habeant, interdum tamen, quando graues & arduæ sunt, sapiunt quodammodo naturam criminalium, vt non stricte subtilitati processus inhærendum sit. MANZIUS *cit. l. n. 2.* Immo si quid erratum sit in processu, facilius iudex esse debet ad subueniendum læso per restitutionem in integrum, cum hic euidentissimum & grauissimum damnum sublit.

§. XXVI. Atque ex hac regula quoque fluxit vltima: *IN ARDVIS CAUSSIS MVLTAE CONTRA ORDINARIAM IVRIS RATIONEM FIERI ET DECERNI POSSVNT*, quæ etiam sua luce radiat. Sequestrum regulariter est prohibitum, *l. 1. C. de prohib. sequestr.* cum ab executione non sit inchoandus processus, sed potius quilibet in sua possessione defendendus. COTHMANNVS *Vol. III. resp. 35. n. 128.* MEV. P. II. *decis. 247.* Interim quando grauissimum imminet præiudicium, & defensio possessionis tantæ est difficultatis, vt periculum & turbas per eandem amoliri impossibile sit, illa omnino decerni potest, MEVIVS P. V. *decis. 232. n. 3.* B. HARPRECHT *vol. nou. conf. I. n. 824. seqq.* quo ipso receditur etiam ab illa iuris ratione, *quod lite pendente nihil sit innouandum*, quod tamen *grauitas causæ* permittit, adeo vt etiam personæ liberæ quandoque sequestari possint, prout plenius explanat Dn. COCCIVS *de sequestr. femin.* Ceterum si appellatum est, sequestrum, si causæ circumstantiæ illud efflagitant, non ab inferiori, sed superiori suscipi debet. B. HARPRECHT *cit. l. n. 833. seqq.*

*Vltima regula
explanatur.*

CAP. III.

De caussis maioribus ecclesiasticis.

§. I.

*Lites de causis
maioribus ec-
clesiasticis.*

MUltæ contentiones de caussis *maioribus & arduis ecclesiasticis* definiendis & olim fuerunt, & seculo præterlapso recruduerunt inter aulæ Romanæ addictos, & vindices auctoritatis episcopalis, quorum partes Galli præ ceteris strenue tenent. Lites hæ potissimum exsuscitatæ sunt occasione *iuris appellandi ad Pontificem*, quod quidam olim non obtinuisse contendunt, quidam id restrinxere ad *causas maiores*, quidam denique impudentius de quibuscunque caussis olim facultatem appellandi ad sedem Romanam viguisse asserunt. In fauorem aulæ Romanæ scripserat DAVIDIVS librum de *iudiciis Episcoporum canonicis*, quo PETRI de MARCA & IOHANIS LAVNOII sententiam, olim scilicet ad pontificem appellationes non patuisse, paulo acerbius impugnauerat. Huic responderunt ANONYMVS in tr. *de antiquis & maioribus episcoporum caussis*, anno 1678. edito, & PASCHASIUS QVENELLVS in *dissertat. ad Leonem* alii-que: in hos rursus calamum strinxit, aulæ Romanæ addictissimus, CHRISTIANVS LVPVS, cuius sophismata resoluit LVDOVICVS ELIAS DU PIN *de antiq. eccles. disciplina dissert. II.*

*In quo dissen-
tientes conue-
nerint?*

§. II. In eo video dissentientes convenire, (1) quod *iurisdictio* proprie dicta ecclesiæ competat: (2) quod hæc episcopis demandata fuerit in singulis ecclesiis: (3) quod episcopi in suis Parochiis causas mediocres vel minores definire potuerint: (4) quod *maiores* tamen & *ardue* ad iudicia episcopalia maiora seu provincialia referri debuerint, quales dicebantur esse *causæ fidei*, *episcoporum depositionem vel grauiorem ecclesiasticam disciplinam* concer-
nentes.

nentes. Vtrum vero in hisce olim Pontifici Romano quædam prærogatiua competierit, vt sine huius assensu definiri haud potuerint, immo an in eis appellationes ad illum olim patuerint, id ipsum est, quod Galli & Romani in controuersiam vocarunt. Non patitur ratio instituti, vt rationes, quæ ab *exemplis & obseruantia antiqua* trahuntur, excutiam, interim paucis tantum artes aulæ Romanæ & Episcoporum referam, quibus illa causarum maiorum definitionem, hi vero suam libertatem defendere annisi sunt.

An Pontifici olim in causis maioribus prærogatiua competierit?

§. III. Paucis præmitto, ecclesiæ, qua tali, nec *iurisdictionem* competere, nec olim ab ea exercitam fuisse, quod contra Pontificios nostrates passim probarunt. Interim cogitandum est, tribus prioribus seculis res Christianorum omni publico destitutas fuisse subsidio & defensione: ecclesiæ collegiis reprobatis & illicitis accensebantur, oppressæ, derelictæ, & publicis persecutionibus expositæ erant, quamuis interim egregia facerent incrementa, & ex cineribus oppressorum quotidie plures resurgerent, qui Christo nomen darent. Stetit ergo in tantis persecutionibus ecclesia, & quidem stetit immota, nec denegatio publicæ defensionis illi fraudi fuit, nisi quod derelicta a republica rebus suis prospicere, & a semet ipsa subsidia, inique denegata a republica, petere debuerit. In eum itaque statum cum res Christianorum coniectæ essent, disciplina quædam priuato coeuntium pacto placuit, vt omnia *ordine & decenter* fierent, & præcaueretur, ne quid detrimenti caperet ecclesia. Hinc inualuere eiectiones lapsorum, remotiones præpositorum, inordinate ambulantium; & aliæ censuræ, quæ quidem non per modum *iurisdictionis proprie dictæ* exercebantur, interim tamen, ne iniquitas committeretur, in figura cuiusdam *iudicii*, priuato coeuntium placito constituti, decernendæ erant, id quod apud singulas fiebat ecclesias, præside Presbytero, *TER- TULLIANO apol. c. 39. & CYPRIANO epist. 52. testibus.* Quia tamen causæ incidentes non vnius eiusdemque na-

Præsupposita quædam præmittantur,

Ratio iudiciorum antiquorum ecclesiasticorum.

turæ & grauitatis erant, ita, regulis prudentiæ id suadentibus, discussiones caussarum hoc modo instituebantur, vt quæ particulares tantum concernerent ecclesias, earumque disciplinam, iudicio priuato singularum ecclesiarum relinquerentur, & *vnus cuiusque causa illic audiretur, vbi commissum esset crimen*, vt ait CYPRIANVS *epist. 59.* Si autem *maiores grauiioresque causæ* incidebant, ex quibus motus & turbæ, per complures ecclesias sese diffundentes, erant metuendæ, concilium prouinciale contrahebatur, & communi consilio eorum, qui ab ecclesiis, intra prouinciam constitutis, delegati erant, rei ecclesiæ communi confulebatur, & ita hæ Synodi *iudicia* quasi *maiora* ecclesiastica constituebant, in quibus, causa cognita, eodem fere modo iudicabatur, vt in priuatis singularum ecclesiarum iudiciis, teste CYPRIANO. *cit. l.* Huc potissimum pertinebat, si quis episcoporum in hæresin inciderat, vel aliter deliquerat, vt deponendus vel eiiciendus esset. Idcirco, ait rursus episcopus Carthaginensis *Epist. 68. frater carissime, copiosum corpus est sacerdotum, concordie mutue glutine atque unitatis vinculo copulatum, vt si quis ex collegio nostro hæresin facere, & gregem Christi lacerare & vastare tentauerit, subueniant ceteri, & quasi pastores, vbiuis & misericordes oues dominicas in gregem colligant*, quod *epist. 67.* nouo exemplo declarat. Cum circa annum 266. PAVLVS Samosatenus, Antiochenus episcopus, in hæresin aliaque crimina incidisset, simile iudicium Antiochiæ contractum est, teste EVSEBIO *lib. VII. H. E. c. 27.* & de PAVLO sententia depositionis lata. Ex quo planissime, ait AVTOR anonymus *de causis antiquis maior. p. 22.* perspicimus, episcopum criminis postulatum, reddere rationem villicationis suæ coram concilio prouinciali, & fuisse examini obnoxium ac censuræ, ceu iudicio subiectum, vbi criminis testes occurrere poterant. Atque hæc erant *iudicia maiora*, nec ullum sincerum antiquitatis occurrit vestigium, episcopi Romani,

Romani, ceu iudicis maioris, interuenire debuisse auctoritatem.

§. IV. Eadem praxis confirmata in *Concilio Nicæno c. 5.* vbi cautum: (1) Vt causæ depositionis per vnamquamque prouinciam expedirentur: (2) Vt hi, qui depositi & eiectionis essent, ab aliis haud reciperentur: (3) Vt per vnamquamque prouinciam bis in anno concilia celebrarentur, & ibi huiusmodi quæstiones discuterentur. Atque hoc quidem *regulariter* obtinebat: ceterum si grauiore adhuc motus imminerebat, toti imperio vim inferentes, *extra ordinem* seculo IV. & seqq. concilia *oecumenica* ab Imperatoribus conuocabantur, & in iis causæ fidei controuersæ decidebantur, maxime cum episcopi Imperatorum mentibus insinuauerant, ab episcopis has lites esse decidendas, & *grauitatem causæ* desiderare, vt ab omnibus vndique oris Episcopi, ceu *iudices legitimi*, conuocarentur, quorum sententiam Imperator postmodum executioni mandare obstrictus esset: quin etiam nonnunquam eueniebat, vt causæ in iudiciis synodalibus discausæ in *maioribus Synodis*, auctoritate Cæsaris collectis, retractarentur, vt vel causa *ATHANASII* euidenter docet, conf. *PETRVS DE MARCA lib. VIII. de C. S. & l. c. 2.*

Praxis antiqua iudiciorum eccles. confirmata in concilio Nicæno.

In causis fidei grauioribus concilia vniuersalia conuocabantur.

§. V. Verum quo magis controuersia seculo IV. inter Episcopos crescerent, eo facilius Episcopus Romanus, occasione opportuna ita ferente, *maiores causas* suæ cognitioni pedetentim addicere potuit. Sed sicuti vno ictu nulla arbor cadit, ita *per gradus* eundem erat. Præuidebat Præsul Romanus obstacula, quæ non vi, sed *astutia & clandestinis artibus* superanda erant. Igitur his velut gradibus ad suprematum sibi emergendum esse censuit. Primus gradus fuit, non *suo* tantum, sed *occidentalium* etiam *episcoporum*, in Synodis collectorum, *nomine* prætendere, causas *maiores* se inconsultis dirimi non posse. Anno 341. concilium Antiochenum damnauerat *ATHANASIVM*, eumque sede sua expulerat. *ATHANASIVS* Romam petiit,

Occasio prima, qua Papa causis maioribus sese immiscuit seculo IV.

*A Iulio I. in
caussa Atha-
nasia arrepta.*

tiit, postquam hostes eius Eusebiani IULIO, Romano Episcopo, causse arbitrium detulerant, & ab eo Synodum petierant, teste ipso ATHANASIO *apol. II. p. 739.* quamvis eos postea facti poenituisset. IULIVS nihil cunctatus, Synodum coegit, & cognita innocentia Athanasii, eum absoluit, & ad communionem rursus admisit. Aegre id tulerunt Antiocheni, & acerbiores ad IULIVM direxerunt literas, in quibus ab ecclesie legibus alienum esse aiebant, iudicia orientalium retractare in concilio occidentalium. His respondit IULIVS, & suo & Synodi nomine, & ea occasione iudicium sibi de *caussis maioribus* confirmavit. Si, ut dicitis, scribit, *omnino in culpa fuerunt, oportuit secundum canonem & non isto modo iudicium fieri; oportuit scribere omnibus nobis* (Romae congregatis, inter quos IULIVS primatum tenebat) *ut ita ab omnibus, quod iustum esset, decerneretur.* Rationem hanc addit: *Episcopi enim erant, qui patiebantur, & non vulgares ecclesie, quae ista patiebantur, sed quos ipsi apostoli suamet opera ad fidem instruxerant. Cur igitur in primis de Alexandrina civitate nobis scribere voluistis? an ignari eslis, hanc consuetudinem esse, ut primum nobis scribatur, & dehinc, quod iustum est, definiri possit.* Ut vero Romanae ecclesie prerogativam ea in re extolleret, statim addit: *quapropter si istic huiusmodi suspicio in Episcopum concepta fuerat, id huc ad nostram ecclesiam referri oportuit h. e. ad sedem Romanam.* Forfan ad mentem IULII, quae recte scripserat, occultaueratque, explicuit SOCRATES *lib. II. c. 17.* aiens: *regula ecclesiastica interdictum esse, ne praeter sententiam Romani Pontificis quidquam ab ecclesia decernatur.* Sed ubi nam haec est regula ecclesiastica, hic canon? Prouocat IULIVS ad consuetudinem ecclesiasticam, sed ubi haec? tantum in cerebro IULII nata & efficta. Sane PAVLI Samosatani depositio, qui Praesul in ecclesia Antiochena erat, contrarium docet, quae *caussa maior* utique erat, sed inconsulto Romano episcopo decidebatur, quod etiam agnouerunt

*Sub pretextu
violatae con-
suetudinis*

*Quae tamen
non erat fun-
data.*

nouerunt DV PIN in *tr. de discipl. antiqua eccl. diff. 2. p. 163.*
 & SAMVEL BASNAGE *ad ann. 342. §. 6.* Equidem sole-
 bant Episcopi in seculis anterioribus in *caussis grauioribus*
 & *arduis* aliorum quoque explorare sententias & consilia,
 sed non præcise episcopi Romani, & præterea hæc res *ar-*
bitraria erat, vnde nemo sibi *ius perfectum* adscribere
 poterat.

§. VI. Ita, alea semel iacta, non subsistendum fuit, *Nona occasio*
 sed nouo gradu procedendum. Anno 347. ad finiendas *Pontifici sup-*
 dissensiones, quæ ecclesias afflixerant, concilium Sardi- *peditata fuit*
 cense indictum est, quo occidentales præualebant, cum *in concilio*
 plerique orientalium discesserant, vnde non Synodus *Sardicensi*
cumenica sed *occidentalium* dicta fuit. vid. EPIPHANIVS *causas maio-*
hæres. 71. Discessus hic admodum profuit IVLIO eiusque *res ad se tra-*
bendi.
 affectis, qui consuetudinem, antea in dubium ab orientali-
 bus vocatam, confirmandi idoneam nacti erant occasio-
 nem. Res ex voto cedebat. Nam *can. III.* cauebatur: *quod si*
aliquis episcoporum iudicatus fuerit in aliqua causa, & pu-
tat se causam bonam habere, vt iterum concilium renoue-
tur, si vobis placet. S. Petri Apostoli memoriam honoremus,
vt scribatur ab his, qui causam examinarunt, IULIO Ro-
mano Episcopo, & si iudicauerit, renouatum esse iudicium,
renouetur, & det iudices: si autem probauerit, talem caus-
sam esse, vt non refricentur ea, quæ acta sunt, quæ de-
creuerit, confirmata erunt, si hoc omnibus placet. Respondet
Synodus, placet. HOSIVS, Præses concilii, & IULIO eo
 magis deditus, quod ATHANASIO fauerat, hæc omnia in
 orientalium dedecus fabricauerat, cui Synodus, clamori-
 bus inconditis, facile consentiebat, vtpote quæ sæpius,
 causa non examinata, statim plausum dabat. Hic plus tri-
 butum IULIO & successoribus eius, quam antea habebant,
 quod HOSIVS aperte indicauit his verbis: *Si vobis placet, quod*
illustrissimus Archiepiscopus Parisiensis MARCA L. VIII.
de C. S. & Imper. c. 3. §. 8. sqq. plenius probat. Adhuc ma-
 ius ius Romani aulæ affectæ hic Pontifici datum asserunt,

ius scil. appellandi ad sedem Romanam, quod tamen Galli ægre admittunt, teste Eodem cit. l. §. 12. sqq. quocum facit DV PIN cit. l. p. 109. Quicquid sit, hoc expeditum est, Papæ hoc canone tale ius tributum esse in causis maioribus, quod appellationi non absimile videtur, uti ex c. 5. euidenter apparet: Osus episcopus dixit, placuit autem, ut si episcopus accusatus fuerit, & iudicauerint congregati episcopi regionis ipsius, & de gradu suo eum deiecerint, si appellauerit, qui deiectus & confugerit ad episcopum Romanæ ecclesiæ, & voluerit se audiri, si iustum putaueris, ut renouetur iudicium, vel discussionis examen, scribere his episcopis dignetur, qui in finitima & propinqua prouincia sunt, ut ipsi diligenter omnia requirant, & iuxta fidem veritatis definiant. Sed quo minus hoc nouum ius in praxin deduceretur, multa obstabant. Discesserant orientales, ne hoc iugum sibi imponi passi sunt. Inde in obseruantiam per insigne temporis spatium illud non est introductum, obseruante MARCA cit. l. c. 4. sqq.

Quæ tamen non statim in praxin deducta sunt.

Noua ergo arte opus fuit, ut Sardicenses canones in praxin deducerentur, & pro Nicænis venditarentur.

§. VII. Nouo ergo gradu opus fuit, ut felicius esset progressus. Sardicenses canones in Romana ecclesia Nicænis adiungendi, ut horum auctoritas illis simul tribueretur, & nomine Nicænorum canonum plus roboris & virium haberent. Nunc omnia fallunt, id tentauit INNOCENTIVS I. in epist. ad VICTRICIVM Rotomagensem episcopum c. 31. scribens: *si quæ autem causæ vel contentiones inter clericos tam superioris ordinis, quam etiam inferioris fuerint exortæ, ut secundum SYNODVM NICÆNAM congregatis eiusdem prouinciæ episcopis iurgium terminetur, nec alicui liceat (sine præiudicio tamen Romanæ ecclesiæ, cui debet in omnibus causis reuerentia custodiri) relictis his sacerdotibus, qui in eadem prouincia Dei ecclesiam nutu diuino gubernant, ad alias conuolare Prouincias. Si autem MAIORES CAVSSAE in medio fuerint deuolutæ, ad sedem Apostolicam, sicut Synodus statuit, & verus consuetudo exigit, post iudicium episcopale referan-*

referantur. Nullibi hoc Synodus *Nicæna* statuit, sed *Sardicensis* propius huc collineat in adductis verbis, quam *Nicænae* nomine indigitauit, & reuera fucum fecit. Eundem secutus est *ZOSIMVS* morem contra Africanos, qui ægre ferebant, iudicia a se legitime peracta refricari & retractari ab episcopo Romano. Vt itaque se ad causam legitimaret, anno 418. misit *FAVSTINVM* ad concilia Africae, qui tale ius *canonibus Nicænis* esse constitutum, iis persuaderet, qui id ipsum tamen in iis prorsus reperire non poterant. Tandem missis in orientem legatis, quo exemplaria genuina asseruabantur, fraus detecta & deprehensa fuit, non in *canonibus Nicænis*, sed *Sardicensibus* hoc nouum ius quaerendum esse, quod nec *MARCA cit. l. lib. VII. c. 15.* diffitetur.

§. VIII. Interim magna per occidentem episcopi Romani auctoritas fuit, quæ effecit, ut in causis *dubis arduis & maioribus* sæpius *relationes* ad ipsum fierent, & de *causis dubis* consuleretur, quod in vsus suos immo necessitatem traxit *INNOCENTIVS I.*, ut epistolæ eius ostendunt, quo ipso nouo veluti gradu *causas maiores* ad se traxit, saltim hoc effectum, ut sine eius præscitu nihil facile in iis definiri potuerit. Ita enim in *epist. ad Episc. Nucernanum*: *mirari non possumus dilectionem tuam sequi instituta maiorum omnia, quæque possunt aliquam recipere dubitationem, ad nos, quasi ad caput atque ad apicem Episcopatus, referre, ut consulta videlicet sedes apostolica ex ipsis rebus dubiis certum aliquid faciendum pronunciat.* Confirmata hæc consuetudo eo magis est, quod *THEODOSIVS* in *l. 45. C. Theod. de episc. & l. 6. C. Iustin. de SS. eccl.* eam agnouerit, & similem prærogatiuam Constantinopolitano concesserit. Verba legis hæc sunt: *Si quid dubietatis concesserit, id oporteat, non absque scientia viri reuerendissimi sacrosanctæ legis Antistitis urbis Constantinopolitane, (quæ Romæ veteris prærogatiua letatur) conuentui sacerdotali, sanctoque iudicio reseruari.* Tribuit

Quia etiam de causis maioribus sæpe consulebatur Papa, hoc etiam in occasione traxit.

buit idem his verbis ius Constantinopolitano, quod Romanus Episcopus sibi vindicabat, quod an huic adeo acceptum fuerit, illi iudicare facile poterunt, qui nouerint, quanta inuidia hic illius progressus suscepit. Interim *per indirectum* Romano Episcopo ius, quod anxie antehac ambierat, confirmauit, ut tamen postea potius Pontifices Romani hoc reſeruatum ſibi deberi contenderint. Nam anno 578. PELAGIVS II. *epist. 8. ad IOANNEM* Patriarcham Constantinopolitanum diſertis verbis ait: *maiores vero & difficiles quaestiones, ut sancta Synodus statuit, & beata consuetudo exigit, ad sedem Apostolicam semper referantur.* Si praxin trium priorum ſeculorum intueor, relationes in *cauſſis grauioribus dubiis* frequentes erant, minime tamen vnice ad Romanum, ſed alios quoque magnae auctoritatis episcopos dirigebantur, quorum conſiliis eo libentius hi, qui dubiis diſtricti erant, utebantur, cum diſciplina eccleſiaſtica non ſatis erat determinata. Ad CYPRIANVM hinc inde, etiam ab ipſa Romana eccleſia, relationes factae leguntur, nec in eo aliqua eccleſiae Romanae erat praerogatiua, multo minus *ius perfectum* inde ſibi arrogare poterat, ut conſilia eius neceſſario eſſent expendenda, uti poſtmodum Episcopus Romanus hoc ipſum in *neceſſitatem* traxit.

Hunc in finem quoque ſubigendi erant Episcopi Metropolitanorum & concilia provincialia tollenda.

§. IX. Quia tamen nihilominus, maxime in occidente, magna erat, tum Metropolitanorum, tum Synodorum auctoritas, ita ut vel illi plerasque *cauſſas maiores* peragerent, vel in *Synodis provincialibus*, quibus praerant, diſcutiendas proponerent, quod plenius oſtendit MARCA *lib. VI. de C. S. & Imp. c. 13. §. 13 ſqq.* nec praeterea ſatis definitum erat, quanam eſſent maiores? (nam de poſitiones vsque ad tempora NICOLAI I. inter has haud referebantur vel ipſo MARCA teſte *lib. VII. c. 13. cit. 11. §. 8.*) nouo conatu ad opus ſemel inceptum perficiendum, vel ad minimum pedetentim proferendum opus fuit. Id autem aliter fieri non potuit, quam inſurgendo auctoritatem Metro-

Metropolitanorum & supprimendo concilia prouincialia. *Hinc Metro-*
 Vt prius *bona gratia* fieri posset, induxit, spe maioris *politano con-*
 consequendæ auctoritatis, Metropolitanos, vt *vicariatum* *stituit vica-*
 a se acciperent, quæscia eo facilius capi poterant, quia *rios.*
 Romani Episcopi *Patriarchalis auctoritas* per occidentem
 haud minima erat, indeque concludebant, se dignitate
 maiori munitos fore, si *vicariatu* hoc coruscarent. Simi-
 lis intentio fuit in *concessione pallii*, cum hoc non aliis, quam
vicariis suis, daret, quod tandem factum, vt omnibus Metro-
 politanis hic *vicariatus* impositus sit. Sed quid inde? ais: Sci-
 licet postquam hoc *vicariatu* Metropolitani omnes dece-
 pti erant, se ministros sedis Romanæ agnoscere postea de-
 bebant, ex præscripto eius omnia agentes, quæ ante *aproprio*
iure agere poterant. Inde determinauit eorum potestatem,
 & magnopere minuit, dum plura sibi reseruare poterat. In-
 primis vero sibi reseruabat causas *maiores & arduas*, vt hæ
 sine ipsius præscitu haud determinarentur. Docet id ipsum
 LEO I. in epistolis ad *Episcopum Thessalonicensem*, cui iam
vicariatus ab antecessoribus datus erat. Ipse LEO in *epist.*
ad Anastasium satis amplis verbis eius potestatem, vicario
 nomine peragendam, circumscribit, sed tandem reseruat
 sibi *causas maiores*, & pergit: *vt enim auctoritatem tuam*
vice nostra exercere te volumus, ita nobis, quæ illic componi
non potuerint, vel qui vocem appellationis emisserit, reser-
uamus. Id ipsum quoque repetit in *sine epist. ad Episcopos*
Metropolitanos per Illyrium constitutos, &, si quæ vero,
 scribit, *causæ grauiores vel appellationes emisserint, eas sub*
ipsius relatione ad nos mitti debere decreuimus. In quo au-
 tem ius hoc reseruatum consisteret, mox prodidit in casu,
 quo ATTICVS veteris Epiri Episcopus quodammodo du-
 rius ab ANASTASIO habitus esset, & hic eo nomine que-
 relas ad Episcopum Romanum detulisset. Redarguit eo
 nomine ANASTASIUM LEO *epist. 48.* aiens: *Nam cum*
maiora negotia & difficiliore causarum exitus liberum tibi
esset, sub nostræ sententiæ exspectatione suspendere, nec ra-

tio tibi nec necessitas fuit in id, quod mensuram tuam excederet, deuiandi. Quia enim ATTICVS Metropolitanus erat, existimauit Pontifex, priuato ANASTASIVM iudicio nihil de ATTICO decernere debuisse, præsertim, ait, cum etiamsi tale aliquid mereretur, expectandum tibi fuerat, quid ad tua consulta rescriberem. Et paulo post: Etiamsi quid graue & intolerandum committeret, nostra erat expectanda censura, ut nihil prius ipse decerneres, quam, quod nobis placeret, agnosceres. Vices enim nostras ita tuæ credidimus caritati, ut in partem sis vocatus sollicitudinis, non in PLENITVDINEM POTESTATIS. Quæ pars autem commissa esse censeatur, explicat 190 epist. 59. quæ etiam pars, ait, modo plus, modo minus recipit pro arbitrio committentis. Ita Pontifex ad causas maiores, quidquid libitum erat, trahere poterat, id quod postmodum quoque maiori perfecit audacia, postquam conciliorum prouincialium auctoritas prorsus erat infracta, quod quibus artibus factum fuerit, docet MARCA lib. VI. de C. S. & Imp. c. 14. & 15.

Multum quoque præsidii Pontifici attulit collectio Pseudo-Isidori ad causas maiores sibi offerendas.

Inde depositiones Episcoporum causis maioribus annumerata.

§.X. Non leue porro huic doctrinæ seculo IX. dedit augmentum collectio spuria PSEVDO-ISIDORI, quæ scilicet spuriiis epistolis Pontificum, qui ante SIRICIVM vixerant, conflata esset, a NICOLAO I. tamen magnopere commendata, vindicata, & in praxin deducta est. Promotor hic fuit insignis Pontificiæ maiestatis, cui admodum inferuebat hæc collectio, quam eo facilius in praxin deducere poterat, quod antiquitatis ecclesiasticæ ignorantia vbique regnaret. Hac collectione speciatim cautum fuit, *caussis maioribus quoque accensendam esse depositionem episcoporum*, adeoque eam non posse absque Episcopi Romani præscitu fieri, quod declarat DV PIN *cir. l. p. 134. seq.* immo vnice inde petendam hanc praxin esse, docet MARCA Archiepiscopus Parisiensis *lib. VII. de C. S. & I. c. 25. sqq.* Hac occasione paulisper *caussæ maiores* magis magisque determinatæ sunt, quod Pontifex eo facilius post hæc tempora facere

facere poterat, vbi Metropolitanorum est infracta auctoritas, concilia prouincialia suppressa, & spurii canones ecclesiis obtrusi, ex quibus quæuis audere poterat. Accessit *nunciorum* per omnes ecclesias & dioceses missorum auctoritas, qui omnia ad se rapere, & sub *hoc prætectu* quæuis sibi vindicare studebant, quæ hic latius exequi non vacat. Paucis tantum hic referam, quæ ex *spuria collectione* ISIDORI huc faciunt. In *epist.* FELICIS l. 3. apud BLONDELLVM in *Pseudo-Isidoro* p. 363. hæc leguntur: *Semper enim dubia & maiora negotia terminum ab hac S. sede a tempore Apostolorum, qui eam suis documentis instruxerunt, accipere consueſcunt.* In epistola IULII I. apud EVNDEM p. 447. hoc confirmat impostor: *ad eam (ecclesiam Romanam) quasi ad matrem atque apicem omnes maiores ecclesiæ causæ & iudicia episcoporum recurrunt, eiusque sententia iusta terminum sumunt, quatenus non ita proterue & pro lubitu cuiuspiam suo proprio arbitrio quibusque metropolitanis, sicut agere solebant, liceat inconsulto Romano Pontifice aut maiores ecclesiæ causas deturbare, aut episcopos damnare.* Similis tenoris est DAMASII II. *epist.* 4. apud EVNDEM p. 525. cui *Episcoporum iudicia atque maiores causæ, sicut paulo superius memoratum est, reseruatae sunt, atque solidatæ.* In antecedentibus, ad quæ prouocat impostor, dixerat: *Sed definire eorum atque ecclesiasticorum summas querelas caussarum vel damnare episcopos, absque huius sanctæ sedis auctoritate, minime licet.* In SIXTI II. *epist.* apud EVNDEM p. 344. hæc impostor repetit atque: *Cuius depositio in omnes maiores ecclesiasticas causas & episcoporum antiqua iudicia Apostolorum eorumque successorum atque canonum auctoritas reseruauit.* Idem hoc confirmare debuit MARCELLVS apud EVNDEM p. 393. his verbis: *ne ab eius (sedis Romanæ) dispositione vos deuiare oportet, ad quam cuncta maiora ecclesiastica negotia (diuina disponente gratia) iussa sunt referri, ut ab ea regulariter disponantur, a qua sumere principia.*

MELCHIADES inprimis in *epist. ad Hispan. episc.* apud BLONDELLVM p. 426. grauiter hoc vrget, quod absque sedis Romanæ consensu nullus episcopus deponi debeat, cur? respondet impostor: *Quod DEI ordinatione taliter ordinatum esse credimus, ne omnes posterorum cuncta sibi vindicarent, sed semper maiores causse, sicut sunt episcoporum & potiorum curæ negotiorum, ad vnā B. principis Apostoli in Petri sedem confluerent, ut inde suscipiant finem iudiciorum, vnde acceperunt initium.* Ne vero vnice Pseudo-Pontificum assertio hæc constaret auctoritate, addenda fuit aliorum episcoporum confessio roborans. Hanc impostor prodidit in *epist. Aegyptiorum* ad FELICEM II. apud BLONDELLVM p. 491. aientium: *quod nos nequaquam vobis inconsultis agere præsumimus, canonibus quippe iubentibus absque Romano nos de maioribus causis nihil debere decernere Pontifice.* Aiunt porro in seqq. in concilio Nicæno (quod apertissimum falsum est) esse constitutum, *non debere absque Romani Pontificis sententia concilia celebrari, nec episcopes damnari,* quod hæ duæ causse maiores essent. En impostoris audaciam? sed fere tædium me cepit, omnes referre quisquillas, quæ hanc sententiam magnopere stabilierunt, qua postmodum Pontifices omnia pro lubitu ad sua reseruata trahere voluerunt, temporum barbarie iis admodum suffragante.

Denique legistarum regula multum profuit Pontifici, causas maiores maximos requirere iudices.

§. XI. Rebus ita stantibus, Pontifex sub prætextu *maiorum causarum* priuatue plura ad suam traxit cognitionem, inprimis vero INNOCENTIVS III. quod epistolæ eiusdem produnt. Erant eo tempore Legistarum Brocardica iam in omnium ore, quæ etiam Pontifex, quatenus sibi conducere videbantur, in suos applicauit vsus. Audiuerat, regulam iuris esse, *maiores causas maximos requirere iudices,* se vero omnium iudicum ecclesiasticorum maximum esse credebat, ita etiam, hac regula suffultus, plura reseruata sibi tribuebat, quæ olim eius priuatæ dispositioni haud erant subiecta. Sic itaque, vt ex pluribus quasdam referam,

referam, inter maiores causas retulit (1) causas fidei, vt *Inde plura re-*
 ipse proficitur in *c. 3. X. de baptism.* (2) Postulationum, vt *seruata Papa*
tot. tit. X. de postul. prael. docet. (3) Translationum, quod *sibi adseruit.*
 pluribus argumentis euincere conatur in *c. 2. X. de translat.*
episc. contra antiquam praxin assertam a PETRO de MARCA
lib. VI. de C. S. & l. c. 8. §. 6. sqq. (4) Depositionum episco-
 porum, quod post assertam quisquiliis hisce auctoritatem
 demum inualuisse, clarissimis ostendit documentis IDEM
l. 7. c. 25. sqq. (5) Vnionem ecclesiarum cathedralium *c. 1.*
X. ne sede vac. (6) Exemptionum episcoporum. (7) Con-
 firmationum episcoporum, contra *c. 4. concil Nic.* (8) De-
 pensionum in casibus grauioribus. (9) Canonisationum,
 (10) Absolutionum in grauioribus delictis, quæ poeniten-
 tiariæ Romanæ magnum quotidie quæstum præbent. Sic
 hæc doctrina de *caussis maioribus & arduis* peperit Roma-
 no Pontifici & auctoritatem & quæstum, quamuis si ar-
 tes relatas consideramus, de *tituli iustitia* omnino despe-
 rare cogatur.

§. XII. Quæ cum ita sint, euident est, causas ec- *Duplici modo*
 clesiasticas duplici sensu & respectu *arduas maioresque di-*
 cti: (1) respectu causarum *ciuiliū & secularium*, quo in- *caussæ eccle-*
 tuitu in vniuersum *maiores* dicuntur, prout *c. 1. §. 17. & 19.* *siasticæ maio-*
 iam notauī, vel ea ratione, quod secularia negotia tan- *res & arduæ*
 tum *terrena, caduca & mundana*, vt loquuntur, respici- *dicuntur.*
 ant, *spiritualia* autem, quorsum etiam in genere *ecclesia-*
stica referunt, obiectum nobilius & præstantius habeant,
 & ad ecclesiam, quæ non est de hoc mundo, pertineant.
 Nec secus de bonis & iuribus ecclesiasticis dicendum esse
 censuere, quippe quæ possessiones ipsius DEI esse dicun-
 tur in *c. 65. C. 16. q. 1.* & iuris diuini, vt censet CARPZOV.
lib. II. iurispr. cons. def. 299. n. 1. adeoque *spiritualem qua-*
litatem habere videntur, per respectum ad ministerium in
 se spirituale, & ad ius illa exercendi, vt loquitur PETRVS
 LEVRENIVS *P. I. fori benef. qu. 3.* Loquor ex hypothesi
 Pontificiorum, cui nostrates admodum addicti sunt, vt vel

conclusiones euincunt. (2) Respectu *iudicis ecclesiastici*, qui, prout maior ceteris clericis censetur, ita causas quasdam ecclesiasticas *priuatiue* sibi adscripsit, maioresque ceteris esse voluit, quo intuitu illæ causæ ecclesiasticæ *minores* esse dicuntur, quæ iudicibus minoribus ecclesiasticis etiam competunt, quod in §§. *anteced.* est explicatum. Quamuis enim omnes causæ ecclesiasticæ dicantur maiores respectu *secularium*, inter se inuicem tamen aliæ aliis maiores creduntur, quod ex *dignitate iudicis* potissimum aestimatur. Hisce præsuppositis videamus quasdam conclusiones.

Vfus regulæ,
quod causæ
maiores ma-
gnos requi-
rant iudices.

§. XIII. Quod *causæ maiores* maximos requirant *iudices*, potissimum clerici in foris suis vrgere solent: ad formam enim antiqui fori Romani habent *maiores*, habent etiam *minores* iudices, adeo vt de *maioribus κατ' ἐξοχήν* talibus solus Pontifex hodie iudicet c. 59. in f. X. de appell. c. 3. X. de baptism. prout antea satis iam explanatum est. Sed etiam in genere *iudices ecclesiastici* maiores esse censentur, quouis *iudice laico*, & *forum ecclesiasticum* dignius iudicio *seculari*, prout adhuc ipse BERLICH. P. II. dec. 220. n. 4. philosophatur. Nec hoc, vt putant, absque ratione. Est enim ecclesiastica respublica seculari præferenda, & hæc illi subiicienda, sicuti corpus subiicitur animæ, & hæc illi præfertur, iuxta philosophiam INNOCENTII III. in c. 6. X. de maior. & obed. & BONIFACII VIII. in *extrau. comm. vnā sanctam eod.* Inde concludunt, consistoria seu iudicia ecclesiastica esse iuris diuini: & necessario constituenda, cum causæ maiores, maiores etiam iudices postulent. Ita censent CARPZOV. lib. I. iurispr. cons. def. II. & WEBERVS de iur. consist. c. V. sect. 1. seqq. cuius contrarium tamen multis argumentis docuit Dn. PRAES. in iur. eccles. protest. lib. I. tit. 28. §. 17. seqq. quæ hic non repetam. Nec quæuis ecclesiastica in consistoriis determinari possunt, sed *maiora* ad sanctius consilium principis referuntur, maxime

maxima illa, quæ postea vt *maiora* sibi reseruauit, & Episcopi suis consistoriis denegarunt, prout infra dicam.

§. XIV. Et quia causæ ecclesiasticæ & matrimoniales *maiores* omnibus secularibus causis censentur, ita in iis etiam probationem luce meridiana clariorem desiderant. Neque enim (a) in iis iuramentum testibus remitti posse censent, cum MEVIO P. IV. *decis.* 76. GAILIO I. *Obs.* 101. n. 6. & BRUNNEMANNO *lib.* III. *iur. eccl.* c. 4. §. 13. quod tamen ad iura *patronatus* & *sponsaliorum* referendum haud esse arbitror, cum utrobique *interesse mere priuatum* concurrat, & qui in sponsalibus aliud constituunt, falso supponunt, sponsalia iam esse quoddam matrimonium & spirituale causam. Nec (b) vnus testis in iis probat, quippe quæ magni dicuntur esse præiudicii CARPZOV. P. III. *iur. pr. Consist. def.* 43. n. 11. Immo quamuis (c) causæ *matrimoniales* summario processu peragantur, sicuti etiam ceteræ ecclesiasticæ, notante DN. BERGERO *in elect. proc. matrim.* §. 9. ponderi probationis tamen inde nihil detrahitur, sicut in criminalibus *probatio maxima* desideratur, vtut in inquisitorio processu agatur summariter. conf. IDEM *cit.* l. §. 10. Immo ordinarium processum fieri censet MEVIUS P. IV. *decis.* 108. n. 10. *quoties intricata & ambigua litis non possunt explicari, vt difficultas negotii pro veritate indaganda eum exigit.* Inde quoque (d) *iuramentum suppletorium* ne quidem in causis sponsaliorum locum habere volunt, cum hæ causæ criminalibus æquiparentur. HEIGIVS P. II. *qu.* 16. n. 26. *seqq.* BRUNNEM. *lib.* II. c. 17. §. 15. nisi plusquam semiplene probatum fuerit. IDEM *de proc. ciuili* c. XXIII. n. 28. & *lib.* III. *iur. eccles.* c. 5. §. 6. SCHRADER *de caus. for. eccles.* c. 1. tit. 1. §. 15. *lit. b.* Sed rectius cum BERGERO *cit.* l. §. 33. aliisque statuit contrarium DN. PRAESES *in iure eccl. protest.* *lib.* II. tit. 24. §. 75. ostendens fallax esse argumentum, quod a causis criminalibus desumitur, & erronee etiam ad sponsalia trahitur, cuius sententiæ falsa supposita detexit in *diff. de incongrua praxi distinct. sponsal. de presenti & de futuro*

In causis ecclesiasticis maior probatio desideratur.

turo in foris protest. Ex eodem fundamento quoque (e) nec iuramentum *contra sponsalia* deferri posse censent, cuius contrarium plenius rursus ostendit Dn. PRAES. cit. tract. §. 61. sqq. Falsum utique suppositum est, sponsaliorum causam æque arduam esse, ut *matrimoniale*, immo criminalibus comparandam. Sit *matrimonium* res ardua, ut ait BRUNNEM. lib. II. iur. eccles. c. 17. §. 15. in f. sponsalia tamen non sunt ipsum matrimonium, & quod Pontificii de sponsalibus *de presenti* adstruunt, nobis incognitum est, qui talia sponsalia non habemus. An ergo etiam (f) in causa super beneficiis ecclesiasticis iuramentum deferri potest? negat hoc BRUNNEM. lib. III. iur. eccl. c. 5. §. 4. & admittere potest, quatenus quæstio *officia ipsa sacra* ecclesiastica respicit, vel *bona ecclesiastica*, ut in præiudicium ecclesiæ delatio non valeat, quamvis in præiudicium deferentis, præbendati scilicet, valere queat.

Iudex ecclesiasticus, ut maior, de causa seculari in incidente ut minore iudicare potest.

§. XV. Sed etiam illam regulam, quod *causa minor non faciat præiudicium maiori, sed potius hæc illam ad se trahat*, egregie in suos usus conuerterunt Pontificii. Quæstiones ecclesiasticæ generatim *maiores* censentur *secularibus*: quod si itaque coram consistorio de *causa ecclesiastica* principaliter agitur, iudex ecclesiasticus etiam de *ciuili incidente*, tanquam *caussa minore*, recte cognoscit, veluti de *dote*, si *caussa diuortii* est decisa, c. 3. X. de donat. int. vir. & vx. B. STRYK. de caus. incidente c. III. §. 5. seqq. & ita *caussa maior* ecclesiastica ciuilem, tanquam *minorem*, ad se trahit, ut ut alias iudex ecclesiasticus in *ciuili* sit incompetens, si de ea principaliter *inter laicos* agitur. Sed vice versa si *caussa ciuilis* in foro *seculari* peragitur principaliter, cui incidit *quæstio ecclesiastica*, veluti si de successione lis mota est, & actori quæstio de *natalibus legitimis* mouetur, hæc causa, licet *incidens* sit, ad iudicem ecclesiasticum remitti debet, ut ibi excutiatur, quia, ut aiunt, *caussa minor non trahit ad se causam maiorem*, nec iudex *laicus*, utpote *minor & inhabilis*, in causa tam ardua iudicare potest.

c. 3. X.

c. 3. X. de ord. cognit. c. 4. X. de appell. c. 5. X. qui fil. sunt. legit. Ita philosophantur Pontificii & plerique nostratium cum illis, non alio ex fundamento, quam quod partim causæ ecclesiasticæ sint maiores secularibus, partim, quod iudex laicus sit *inhabilis* in causis spiritualibus, ut ne quidem *incidenter* de eis decernere possit. Equidem pro praxi communi allegari posset, quod iudex laicus speciem illius iurisdictionis non habeat, ad quam causæ ecclesiasticæ decisio spectat, id quod tamen quoad *fori competentiam* omnino desideratur. Verum hoc admitto, si *principaliter de causa ecclesiastica* agere vellet, applicari autem non posse censeo saltem secundum sententiam iuris communis, si *incidenter* de ea agitur, quia etiam iudex de *questione incidente minore* iudicare potest, licet alias eam speciem iurisdictionis non habeat, ad quam ea pertinet per *l. 3. C. de iudic. l. 1. C. de ordin. iudic.* Ergo sine dubio aliunde ratio decidendi petenda, ex illo scilicet fonte, quem antea aperui. Sic etiam Pontificii sub prætextu *peccati* vel *iuramenti*, tanquam *causæ maioris*, quasuis civiles causas ad se traxerunt, de quo iam olim maiores nostri conquesti sunt in *centum grauamin. Pontifici oblati* §. 9.

§. XVI. Sed etiam eam in *causis ecclesiasticis* regulam adhibent, quod in *concessione generali non censeantur comprehensa ardua*. Vicariis ex officialibus episcoporum concessa est *iurisdicção ecclesiastica*, sub qua Pontificii reuera omne *ius circa sacra* complecti solent. Inde concludit ENGEL *ad tit. de offic. vicar. n. 10.* officialem omnem potestatem episcopi explicare posse, nisi probetur exceptio, *vel causæ sint arduæ & magni præiudicii, quæ Episcopus verosimiliter nollit sine suo præscitu expediri.* Nata inde plura sunt *reservata episcopalia*, officialibus denegata, in quæ longa serie inquit PETRVS LEVRENIUS in *tr. de Vicario episcop.* quæ ut hoc loco referantur, a meo scopo alienum est, qui tantum applicationem doctrinæ huius de *causis maioribus* per indicem quasi demonstro. Potiora

In concessione generali causarum ecclesiasticarum, non censeantur concessa ardua.

capita *caussarum arduarum vel maiorum*, episcopo reſeruat-
tarum, recenſet etiam Dn. PRAESES *in iur. eccl. Prot. lib. II.*
tit. 28. §. 10. Neque vero hæc doctrina otioſa eſt, ſed po-
tius ſimul limites noſtrorum conſiſtoriorum oſtendit,
quippe quæ fabricata ſunt ad formam iudiciorum eccleſia-
ſticorum catholicorum, ita vt quæ ibi reſeruata ſunt Epi-
ſcopo, etiam Principum noſtrorum cognitioni reſeruata,
eiſque ſimul *cauſſæ maiores* papales adſcriptæ ſunt, quod
Princeps, vt quidam loqui amant, ſit Papa in ſuo territorio,
quæ ratio, licet non adeo probanda ſit, fontem tamen ape-
rit, vnde vera origo inſtitutorum eccleſiaſticorum in ec-
cleſiis foris que Proteſtantium capienda & trahenda ſit.

*In eccleſiaſti-
cis cauſſis mul-
ta contra or-
dinariam iu-
ris rationem
admittuntur.*

§. XVII. Similiter etiam regula vltima, *c. 1. in f.* ad-
ducta, in cauſſis eccleſiaſticis ſuum vſum habet. Sensus eius
eſt, *quod in arduis multa contra ordinariam iuris rationem
admitti & decerni debeant.* Præſertim in *matrimoniali-*
bus vſum hæc regula habet, quem fuſius oſtendit Dn. BER-
GER *in elect. proceſſ. matrim.* In iis enim (1) in primo ter-
mino deſideratur perſonalis comparitio zum Verhör, nec
procurator admittitur, qui tamen poſtea, wenn die Partheyen
zum Verfahren citiret werden, admittitur, ſi ſpeciali man-
dato inſtructus, quod *grauitas cauſſæ* expoſcit, vt generale
non ſufficiat. MEV. *P. 8. deciſ. 217.* Dn. BERGER *cit. l. §. 16.*
in f. (2) In iis, vt & aliis ſpiritualibus cauſſis, minor per-
ſonam habet ſtandi in iudicio legitimam *c. 3. de iudic. in 6.*
ad quam etiam ſine *curatore* procuratorem conſtituere pot-
eſt *per cit. c. 3.* (3) Octiduum Saxonicum, quod oblationi
ad iuramentum præſtandum præſinitum eſt, in his non
attenditur; MARTIN. *ad proc. Sax. tit. 18. §. 9. n. 76.* Nec
(4) terminus probatorius in his ſtrictè obſeruatur, qui li-
cet ſua natura peremptorius ſit, non tamen facultatem pro-
bandi adimit. BRVNNEM. *lib. III. iur. eccleſ. c. 4. §. 20.* Immo
etiam (5) poſt conſuſionem in cauſſa & poſt publicatas
atteſtationes adhuc probatio integra eſt. BERGER *cit. l. §. 40.*
Quin quod (6) nec rem iudicatam impedire exiſtiment,
quo

quo minus causæ ecclesiasticæ & matrimoniales de nouo sub examen iudiciale reuocari possint, quod tales sententiæ numquam in rem iudicatam transeant, quam doctrinam latius examinauit Dn. PRAESES *de iur. eccl. Protest. lib. II. tit. 27. §. 41. seqq.* Similiter (7) idem de *confessione*, iudiciali licet, statuunt, vt contra matrimonium adco valere nequeat, quo minus deinceps queat reuocari Dn. BERGER *cit. l. §. 48. &c.*

§. XVIII. Denique in causis ecclesiasticis tanquam *In causis ecclesiasticis multa circumspicione opus esse*, etiam facile constat, quod potissimum eo casu, quando ad diuortium ob *desertionem* vel *adulterium* agitur, attendendum est. Recte enim ait B. STRYKIVS in *tr. de dissens. sponsal. sect. VI. §. 38.* *dum malitiosa desertio res admodum ardua sit, criminalique causæ comparetur, caute sane & circumspicte agendum, nec nimio opere properandum, sed antequam deserta pars ad processum admittatur, omnes circumstantiæ quam diligentissime ponderandæ.* Addit subinde rationem hanc: *Et hoc tum ob graue præiudicium, quod imminet matrimonio, æque ac personis coniugatis, tum ob exitum, qui criminalis est, propter pœnam, quam incidit persona desertoris.* Illustrabo hoc sententia, quam ill. Facult. Iurid. huius loci Mens. Febr. huius anni tulit: *Aufimplorations-Schrift, bes schuldigten Ungehorsam, und erfolgte Gesetze in Sachen C. F. L. imploranten an einem und L. I. G. imploranten am andern Theil erkennen zc. nach vorgehabtem Rath auswärtiger Rechts-Gelehrten vor recht, daß gestalten Sachen nach implorantinne auf anderweit vorgehende Ladung sub pœna confessionis & conuictæ zu erscheinen und ihres Einwendens ohngehindert auf die Klage sich einzulassen schuldig, sie thue nun solches oder nicht, so ergehet alsdenn, wegen der gebetenen Ehescheidung halber, was recht ist.*

Rationes decidendi.

Ob wohl aus denen Acten zu befinden, daß implorantinne ihren Mann heimlich verlassen, und als derselbe hierauf

ex capite malitiösæ desertionis geklaget, sie nicht allein zu zweyen unterschiedenen malen peremptorie citiret, und ihr solche citation jederzeit richtig insinuiret, sondern auch die Ungehorsams-Beschuldigung gebührend eingebracht worden, also bewandten Umständen nach die Verschiedung der Acten zum Spruch Rechtens endlich erkannt werden müssen, wobey denn abermal die implorantinne, ob wohl sie zu unterschiedenen malen, ad videndum inrotulari acta, citiret ist, beständig aussen geblieben, und perseuerantissimum animum contumaciam continuandi an den Tag geleyet, es daher das Ansehen gewinnen möchte, als wenn sie so fort pro malitiösa desertrice gehalten, und der Ehe halber implorant von ihr geschieden werden könne, in mehrerer Erwegung der in ihrem Namen in termino inrotationis erscheinende curator K. zwar exceptionem fori incompetentis opponiret, solche doch aperte friuola, und deswegen verworfen ist, angesehen, wenn sie die sävitien-Klage gegen ihren Mann anstellen will, sie solches bey dem consistorio zu B. als woselbst er sein forum hat, allerdings zu thun pflichtig ist.

Diemeil aber dennoch in Sachen, welche die Scheidung der Ehe betrifft, sehr behutsam zu verfahren, und dieselbe als eine causa ardua & magni præiudicii, die zugleich das Gewissen mit betrifft, billig anzusehen ist, adeo vt etiam criminali causæ comparetur.

KITZEL in Syn. matrim. c. 10. th. 17. lit. d. e.

tum ob graue præiudicium, quod imminet matrimonio, ac personis coniugatis, tum ob exitum, qui criminalis est, propter poenam, quam incidit persona desertoris.

MEV. P. 4. decis. 7. n. 5.

Dannenhhero ob wohl die implorantinne gebührend und peremptorie citiret, dennoch dabey zu erwegen ist, daß sie nicht allein post secundam citationem schriftlich eingekommen, und daß sie keine malitiösa desertrix sey, protestiret, sondern auch überdem in termino inrotationis durch ihren curatorem sich gestellet, und exceptionem fori incompetentis opponiret, welche

welche ob sie wohl nicht fundiret, dennoch verhindert, daß man in tam ardua causa, in qua etiam causa fatua excusare solet, nicht so fort nach dem rigore iuris verfahren, und die Ehescheidung erkennen möge, zumal eines Theils in tam parua mora dem Imploranten kein grosses præiudicium zuwächset, andern Theils die implorantinne, wenn sie sub poena confesæ & conuictæ und zwar unter commination, daß wenn sie nicht erscheinen würde, sie alsdenn pro malitiosa desertrice gehalten werden solle, nochmals citiret wird, keine fernere Entschuldigung, und daß man præcipitanter die Ehescheidung erkennt, vorwenden mag, vielmehr daraus, daß ihre exceptio ungegründet sey, zur Gnüge erkennen wird: so hat geschehener massen von uns erkannt werden müssen.

CAP. IV.

De causis arduis feudalibus
& publicis.

§. I.

IN genere quasuis causas feudales arduas maioresque *Non recte dici, iam cap. I. §. 20. obseruauit, simul tamen addidi, quænis causæ feudales arduæ dicantur.* solidum vix fundamentum huic sententiæ subterni posse. Neque enim causæ feudales ex se & sua natura tale præiudicium, vt criminales, habent, neque omnium feudorum vna eademque est ratio, sed si arduis, si maioribus causis annumeranda sunt, id non ex natura feudis propria, sed aliunde repetendum, h. e. ex præiudicio summo, quod causæ feudali quandoque adesse potest. Adeoque causæ feudales possunt esse arduæ & maiores, possunt etiam esse mediocres, nec adeo magni ponderis, immo minimæ, sicuti causæ allodiales. Hoc obseruato principio, non necesse quidem foret, nouas conclusiones ex iuris feudalis penu depromere, cum, quæ Cap. II. congesta

& digesta sunt, facile caussis feudalibus applicari queant; quia tamen ex principio generali, *quod omnes causse feudales sint arduæ*, plerique in ius feudale nouas deduxerunt doctrinas, & exceptiones regulas esse voluere: inde necesse est, eas paucis sub examen reuocare.

*Nec recte ea
caussis status
equiparan-
tur.*

§. II. Qui causas feudales generatim *arduas* maioresque esse volunt, hoc potissimum ducuntur argumento, quod causse feudales æquiparentur caussis status, & feudum sit quædam seruitus, dicaturque simul seruitus personalis & realis: iam autem *cap. 1. & 2.* obseruavi, *caussas status* ad contentiones maiores referendas, a quibus recte argumentum ad causas feudales deduci, veterani censuere, teste CATONESSACHO *ad l. 31. D. de iurei. n. 31.* Idem argumentandi genus ut plurimum sequitur SCHRADERVS *de feud. P. 10. sect. 18. n. 132. sqq.* eosque, qui voluere, causas feudales inter *minores* esse referendas, *n. 126. cit. l.* comparative esse intelligendas censuit, respectu causarum ecclesiasticarum. Verum enim vero comparatio, quæ inter *caussas status ac feudales* instituitur, admodum lubrica est, parumque roboris habet. Causse *liberales* olim erant magni præiudicii, quia a *statu libertatis* inter Romanos omne commercium iuris Romani dependebat, ita ut cui hic negabatur, simul eadem *vita ciuili* omniaque iura ciuilia fere denegarentur, & qui *libertatem* amittebat, *capite diminutus* censeretur. In hoc autem erat præiudicium summum, iactura extrema, & totius vitæ ciuilis interitus. Ideo *ardue*, ideo *maiores grauesque* causse liberales dicebantur. Sed vero *causse feudales* simile præiudicium non habent: non periclitatur de vita ciuili, de amissione omnium iurium, qui de feudo litigat: manet status ciuilis vbique saluus & integer, quæcunque sententia in causa feudali dicatur, & quamuis nonnunquam graue præiudicium continere queat, id tamen aliunde est, non vero ex *qualitate feudali* petendum. Multo minus stringit ratio, inde deducta, quod feudum sit quædam *seruitus realis & personalis*, nam (a) seruitutes re-

rum

rum per se non sunt causſæ arduæ, nec hæ cum ſtatu ſer-
uili perſonarum confundendæ: (b) comparatio, quæ ab
vſufructu deſumitur, minus recta eſt, obſervante FINCKEL-
THAVSIO *in diſp. feud. l. th. 14.* quod differentiæ infinitæ
oſtendunt (c) & ſi vel maxime vſuſfructus quidam feudis
ineſſet, non tamen feuda inde cauſſis maioribus arduis-
que annuenerari debebant.

§. III. Quæ cum ita ſint, paucis examinabo quas-
dam conſuſiones, quæ ex principio hoc, *quod in gene-
re cauſſæ feudales ſint arduæ*, deduci ſolent. Videlicet
(1) inde colligunt, in cauſſis feudalibus litigantes, licet
morbo aliaue neceſſitate ineuitabili impedianſur in iudi-
cio comparere, cogi haud poſſe, vt procuratorem inui-
ci conſtituant, *eam ob cauſſam*, ait SCHRADER *cit. l. n. 96. quia
cauſſæ feudales ſunt graues & arduæ, & certum eſt, nec non
a Dd. traditum, quod in cauſſis grauibz ſiue arduis impe-
ditus morbo procuratorem conſtituere & per procura-
torem comparere non cogatur.* CONF. ROSENTHAL *de feud. c. 12. concl.
10. lit. bb.* Equidem de iure ciuili regulariter nemo inuicis
cogitur, per procuratorem cauſſam agere, maxime in *ar-
duis*, quæ non temere aliis committuntur, adeo vt excuſe-
tur, nec pro contumace habendus, qui in *arduis* procura-
torem haud conſtituit. Sed in feudalibus nihil ſingulare
occurrit, ſed etiam in his, experientia teſte, quis compel-
litur ad procuratorem conſtituendum, in quibus caſibus
alias quis compelli poteſt. Nam (a) moribus paſſim re-
ceptum, vt nemo ſuo nomine, ſed per procuratorem in
iudicio litigare debeat, LAVTERBACH. *ad tit. de procurat. §.
37. in f.* B. STRYK. *in vſ. mod. ad tit. de procurat. §. 13.* nec
tamen hic vllibi exceptæ cauſſæ feudales, qua tales, nec ra-
tio iuris adducta id ſuadet: (b) ſi plures ſunt litigantes, qui
communi nomine cauſſam agunt, iudex ex officio illis in-
iungere poteſt communis procuratoris conſtitutionem,
MEVIVS *P. IV. deciſ. 63.* nec ruruſ in feudalibus aliud ob-
tinere conſtat. Ratio enim generalis tam in allodialibus
quam

*An in cauſſis
feudalibus
impediti poſ-
ſint cogi, vt
procuratorem
conſtituant.*

quam feudalibus obtinet, *ne lis, per plures dispersa, tardior, difficilior atque intricatior eueniat.* Vbi itaque in caussis allodialibus cogi quis potest ad constituendum procuratorem, ibi etiam in feudalibus regulariter.

*An feudalibus
requirant
mandatum
speciale?*

§. IV. Vltius (2) inde colligunt, licet regulariter procurator, habens generale mandatum, admittatur, eum tamen non admitti in *caussis feudalibus*, sed illas desiderare mandatum speciale. Huius obseruationis has addit rationes SCHRAEDER *de feud. P. 10. sect. 18. n. 119. tum quia causse feudales sunt graues & arduae, & certum est, quod in caussis grauibz siue arduis non sufficiat generale mandatum, sed speciale requiratur; tum quia ardua siue graua ab omnibus regulis iuris communis excepta intelligantur, & generales iuris regulæ ardua siue graua non comprehendant; tum quia causse ciuiles arduae, quales sunt causse feudales, æquiparantur caussis criminalibus, & certum est, quod in caussis criminalibus, etiam in iis casibus, in quibus procurator interuenire potest, nunquam admittatur procurator, habens generale mandatum, sed requiratur, ut ipse habeat speciale mandatum &c.* Multa hic Brocardica conglomerata vides, quæ tamen applicatione destituuntur, si negaueris, causas feudales *per se & sua natura* esse arduas maioresque. Hoc expeditum est, generalem procuratorem seu cui omnium rerum administratio commissa est, posse etiam agere, seu rem in iudicium deducere *l. 12. D. de pact. immo citra speciale mandatum etiam actionem iniuriarum mouere l. 17. §. 16. D. de iniur.* de quo forsan dubitari potuisset, quia hæc actio nonnullius est præiudicii: quidni ergo permetteretur ei causam feudalem in iudicium deducere? Respondent forsan ex *c. 5. de procur. in 6. qui generaliter constituitur ad negotia procurator, agere ac experiri potest, exceptis his casibus, qui mandatum exigunt speciale:* iam vero inferunt ex mente SCHRAEDERI, causse feudales, quia *ardue* sunt, exigunt mandatum speciale. Verum in hac assertionem petitur id, quod est in principio: potest *quædam* controuersia

trouersia feudalis esse ardua, magni ponderis & maioribus accenferi caussis, maxime si regalem qualitatem annexam habet; ast hoc generatim omnibus caussis feudalibus attribui nequit, quæ sæpe non plus ponderis & momenti habere possunt, quam causse allodiales. Vnde etiam non desunt, qui recte asserunt, sub generali dispositione etiam feuda comprehendi. TIRAQUELLVS *ad l. si vnquam C. de reuoc. don. verb. bona n. 15.* & quos præterea allegat SCHRADER *cit. l. n. 123.*

§. V. Pergit vltcrius SCHRADERVS *cit. l. n. 128.* & (3) inde concludit, quod in caussis feudalibus non sufficiat *mandatum generale cum libera.* Quamuis enim, ait, *regulariter in omnibus illis casibus, in quibus speciale mandatum requiritur, sufficiat mandatum generale cum libera, attamen hoc non habet locum in caussis feudalibus, quia causse feudales sunt admodum graues & præiudiciales: & mandatum generale cum libera non sufficit, nec etiam mandato speciali æquiparatur in caussis valde grauibz & præiudicialibus.* Immo addit (4) *n. 131.* ne quidem sufficere mandatum speciale, vt quis scilicet constituatur procurator simpliciter in caussis feudalibus, sed requiri *mandatum specialissimum siue in indiuiduo.* Cur vero hoc? respondet: *quia causse feudales sunt admodum graues & arduæ: iam autem pergit n. 133. certum est, quod in casibus, in quibus versatur graue & magnum præiudicium, non sufficiat mandatum speciale, sed requiratur mandatum specialissimum & in indiuiduo.* Ex eodem principio (5) *n. 135.* etiam hanc nectit conclusionem, quod licet procurator, qui habet mandatum generale, a quo mandato tantum exceptus est vnicus casus, requirens mandatum speciale, omnia illa, quæ speciale mandatum requirunt, præter casum specialiter exceptum expedire possit, eum tantum causas feudales expedire non posse, quia causa grauis & præiudicialis, qualem censet esse feudalem, adhuc censetur excepta. Addit (6) *n. 137.* etiam hanc conclusionem, quod licet alias procurator,

An ad fenda-
lia extenda-
tur manda-
tum cum li-
bera?

An specialissi-
mum deside-
retur?

An præsumptum in iis mandatum sufficiat sub cautione rati.

Resolutio hanc quaestionem.

An in causis feudalibus examen testium alteri committi queat?

qui habet mandatum generale, in quo causæ certæ speciale mandatum requirentes, expressæ sunt, adiecta clausula generali, quod is omnia, quæ speciale mandatum requirunt, expedire possit, etiam omnia illa, quæ alioquin mandatum speciale requirunt, agere & expedire queat *c. 4. de procur. in 6.* nihilominus tamen id haud sufficere in feudalibus, multo minus (7) mandatum præsumentum hic admitti cum cautione rati, *eam, ait, n. 138. ob causam, quia causæ feudales sunt graues & arduæ, & in iis agitur de magno præiudicio, & certum est, quod in causis grauibz siue arduis, in quibus agitur de magno præiudicio, procurator non admittatur cum cautione de rato.*

§. VI. Si SCHRADERVS distinxisset causas feudales, & genera actionum diuersa considerasset, conclusiones eius facilius admitti possent. Sed si ad priuationem feudi agitur, si de feudis maioribus concertatur, negari nequit, agi de causis arduis & grauioribus, & ad hos casus applicari possunt, quæ ex SCHRADERO allata sunt. Ast generalis ipsius assertio prorsus omni destituitur fundamento, quod etiam animaduertit ROSENTHAL. *de feud. c. XII. concl. 10. n. 76.* & vel ideo reprobatur, quoniam, *ait, non est causa status, ut illi male asserunt, causa feudi. Nec enim causa quælibet, ubi de seruitutis aut seruitii præstatione quaestio est, status causa dicitur, sed illa, ubi persona ipsa seruitute afficitur, & quam inuito domino abiicere nequit. Quid hic neutiquam est, sed potius est seruitutis realis species, ubi persona ad seruitia obligatur, sed saltem propter rem & respectu rei causatiue. Et si lites infinitæ feudales in camera imperiali actæ sunt & quotidie utrimque aguntur citra mandata specialia, sed per procuratores generales.*

§. VII. Vltorius (8) inde colligunt quidam, quod in causis feudalibus examen testium alteri committi nequeat, quod causæ feudales sint graues & arduæ, in quibus regulariter committi examen testium alteri nequit. Addunt, quod nec in criminalibus examen testium alteri committi queat.

queat, quibus feudalia æquiparantur. Ita censent allegati a SCHRADERO *P. X. de feud. sect. 16. n. 66. seqq.* & ROSENTHALIO *c. XII. de feud. concl. 9. lit. n. & o.* Miror, ipsum SCHRADEVVM *cit. l. n. 68.* in alia omnia hic iuisse, & examen testium per commissarios expediendum admisisse, ex hac ratione, *quod causæ feudales sint causæ civiles*, in quibus examen testium alteri committi posset, sed etiam ad rationem dubitandi, quam ut plurimum in ore habere solet, non respondet. Immo magis miratus sum, SCHRADEVVM hanc in sententiam iuisse, quia *P. II. part. 9. princ. sect. 13. n. 173.* fere contrarium adstruxisse videtur. At enim *cit. l.* licet alias iudex in causis civilibus examen testium alteri committere possit, hoc tamen locum non habere in causis feudali- bus, in quibus dominus contra vassallum ad poenam priuationis feudi experitur. Namque, pergit, *in talibus causis iudex examinationem testium neque Notario, neque alteri committere potest eam ob causam, quia tales causæ æquiparantur causis criminalibus, immo in illis requiritur probatio euidens & clarior, quam in causis criminalibus. Et clari iuris est, quod in causis criminalibus iudici regulariter non permittatur, examinationem testium Notario vel alteri committere.* Hanc rationem & æquiparationem generaliter antea ad quasvis causas feudales applicuit, & inde quoque, si vera est, euincendum esset, generaliter examen in causis feudali- bus alteri committi non posse. Sed (1) sæpe iam dictum, argumentum a *criminalibus* desumptum hic esse lubricum, & quæ forsan in vno vel altero conueniant, non tamen sunt eadem. (2) Si vel maxime ad poenam priuationis agitur, causa tamen manet *civilis*, non vero fit *criminalis*, ut ipsemet *P. 2. p. 9. princ. sect. 13. n. 16.* non diffitetur, & denique (3) etiam in criminalibus & arduis alteri examen testium committere nullibi prohibitum, prout recte censet ROSENTHAL. *de feud. cit. l. n. 2. & 13.* & ad praxin Germaniæ & Cameræ prouocat.

An suppletorium iuramentum in feudalibus locum habeat?

§. VIII. Præterea (9) ex hoc principio reprobato plures inferunt, iuramentum suppletorium in causis feudalibus, utpote arduis, deferri non posse. BERLICH. *P. I. concl. 54. n. 5.* SERAPHINVS de SERAPHINIS de *priuil. iuram. priuil. 33. n. 125. seq.* ubi addit hanc rationem: *quia causa feudalitatis dicitur magna & grauis.* Sed ubi ita dicitur? Causa priuationis feudi potest dici magna & grauis, sed non causa feudalitatis in genere. Restrungenda ergo hæc doctrina est ad has causas: (a) si agitur de feudo magno, ex cuius iactura ingens præiudicium est metuendum; sed ita nihil singulare in feudis occurrit, quoniam in causis magnis & arduis generaliter iuramentum suppletorium locum non habet. ROSENTHAL. de *feud. c. XII. concl. 14. n. 99.* Et huc etiam collineare videtur Feudista 2. f. 33. §. *sacramentum*, ubi ait, quod iuramentum quandoque petenti, quandoque possidenti deferre iudex possit, prout circumstantiæ vel suppletorium vel purgatorium admittendum esse censent. (b) Si agitur ad priuationem feudi, in qua sine dubio enorme præiudicium occurrit. BENCKENDORFF. ad *Seraphin. cit. l. 113.* SCHRADER. de *feud. P. 2. P. princ. 9. sect. 13. n. 167.*

Vnde sacramentales in feudalibus originem trahunt?

§. IX. Forſan etiam (10) inde deriuandum eſſe morem, cenſere poſſent diſſentientes, quod ubi iudex deferret iuramentum, id præſtandum ſit cum *duodecim ſacramentalibus*, prout 2. f. 33. §. *sacramentum* diſponitur, qui cum principali ſimul iurant, illo quidem de *veritate*, hiſ de *credulitate* iurantibus. Iure Canonico hoſ *sacramentales* eſſe introductoſ, & in cauſis tantum quibuſdam, maxime magni momenti, eſſe admiſſoſ, conſtat *extit. de purgat. canon. & tit. de frigid. & maleſ.* Sed ius Longobardicum barbarum hoſ *frequentius* admiſit, magis ex *errore* & iuriſ Pontificii ignorantia, quam ſolida iuriſ ratione. Neque enim arbitror, feudiftam ex ea ratione ſacramentales requiſuiſſe, quod cauſæ feudales eſſent *ardue* & *magnæ*, quam rationem nullibi prodiit, ſed ex *incogitantia* potius & defectu ſolidioris iudicii, quem ubique prodiit. Vnde etiam in praxi hi ſacra-

sacramentales non amplius desiderantur, B. STRYK. *in exam. iur. feud. c. 25. q. 23.* quin quod in *ordin. Cameræ P. II. tit. 10.* tantum in *caussa fractæ pacis publicæ*, tanquam *grauissima & ardua*, hi sacramentales requirantur, saluo tamen iudicis arbitrio.

§. X. Reiectis ergo falsis præsuppositis indeque deductis conclusionibus, propius est, vt videamus, quænam causæ feudales dicantur *ardue & magnæ*. Huc inprimis, prout iam aliquoties dictum est, referri debet *caussa priuationis feudi*, seu quando ad *feloniam* agitur, quæ quamuis adhuc *civilis*, non *criminalis* sit, merito tamen ob summum, quod inde imminet præiudicium, *ardua* dicenda est. SCHRADER *de feud. P. 2. p. 9. princ. sect. 13. n. 16.* Inde (1) in *probatione felonie* non duo sufficiunt testes, sed *quinque* desiderantur, 2. f. 57. cuius rationem recte in eo quærit CASPAR BITSCHIVS *ad cit. text. in f. p. 698. quia causa hæc amissionis feudi est ardua & magni momenti*, quam rationem etiam adfert B. STRYK. *in exam. iur. feud. cap. XII. qu. 15. in f.* addit etiam, hodie hoc vix attendi. Et quidem meo iudicio ita recte censet, quia etiam hodie duo testes sufficiunt in grauioribus criminibus probandis, si omni exceptione maiores sunt, multo magis etiam in feloniam probanda sufficere possunt. conf. STRVV. *Syntagma iur. feud. c. 16. aph. 15.* ITTER *de feud. Imper. c. 25. §. ult.* Debent autem (2) testes esse *summæ atque integræ opinionis*, vt dicitur 2. f. 57. sicut enim alias in criminalibus testium delectus habendus est, ita quoque in probatione felonie idem obseruandum, quia ius feudale *cit. l. desiderat probationem manifestam ex natura causæ*, quæ ardua est. Inde nec defectum fidei numerus testium supplet, SCHRADER *cit. l. n. 16.* quia id non habet locum in criminalibus & arduis civilibus, obseruante ROSENTHALIO *c. XII. de feud. c. 19. n. 9.* nec testes infamia facti laborantes, nec minores 20. annis non habiles, quamuis alias minores 20. annis in civilibus non sunt inhabiles. IDEM *cit. l. n. 20. seqq.* Feminas quidam etiam

Quænam causæ feudales proprie dicantur arduæ.

In probanda feloniam maior probatio desideratur.

reiiciunt, quod ubi manifesta requiratur probatio, ut in criminalibus, feminae plene non probent, nec in feudali-
bus feminarum testimonium regulariter admittatur, cui
ius canonicum accedere videtur in *c. forus. in f. X. de V. S.*
Verum sicuti rursus in criminalibus hodie feminae non
sunt inhabiles ad testimonium dicendum, teste CARPZO-
VIO *pr. crimin. q. 114. n. 40.* Ita etiam a probatione felo-
niae non excluduntur. Inde quoque inferunt, quando-
que etiam ad *torturam* deueniri posse, quod licet sit causa
ciuilis, annexum tamen habere delictum posset atrox,
cuius nomine tortura dictari queat, iuxta ea, quae dixi
cap. 11. & 21. SCHRADER cit. l. n. 79. Equidem non nego, fe-
loniae inesse posse delictum atrocius, ob quod tortura de-
cerni potest, sed tamen distinguendum erit, utrum tan-
tum agatur *ciuiliter*, an vero simul *criminaliter*? priori ca-
su, quia tantum ad priuationem feudi actio tendit, locus
non erit torturae in probanda feloniam, utpote quae nec in
pænis pecuniariis locum habet. CLARVS *l. V. recept. sentent.*
qu. 64. n. 4. Posteriori autem casu vel ideo torturae lo-
cus erit, quia praeterea ad poenam capitalem agitur. Du-
bitari etiam posset, an ad probandam feloniam recipi pos-
sint testes ad perpetuam rei memoriam? Ratio dubitandi
desumi posset ex *c. 5. X. ut lite non contest.* ubi hoc examen
extraordinarium restringitur ad casum, *cum ciuiliter est*
agendum. Quamuis vero in actione, qua ad feudi priua-
tionem agitur, *ciuiliter* procedatur, quia tamen quodam-
modo *criminali* causae haec priuatio æquiparatur, inde ab
hoc examine abstinendum esse videtur. Verum sicuti
haec æquiparatio non vniuersalis est, ita sufficit, quod hic
ciuiliter agatur, nec vllibi graues & arduae causae ciuiles
exceptae sint, adeoque merito hoc examen admitti de-
bet. conf. B. WERLHOFF. *de exam. testium extraord.* §. 21.
SCHRADER. *cit. l. n. 109. seq.* quin quod Pontifex tantum ex-
cludere videatur processum *accusatorium*, *inquisitorium* au-
tem haud intelligat, quippe in quo regulariter testes ante

L. C. examinantur, & sic etiam ad perpetuam rei memoriam recipi possunt.

§. XI. Præterea quoque causæ feudales *ardue* dicendæ sunt ex *qualitate rerum feudalium*. Sunt vulgo feuda *nobilia* vel *ignobilia*. Illa olim *nobilitatis accessio* quædam erant, & cum immunitate ab oneribus publicis dabantur, hodie tamen etiam a non-nobilibus possideri queunt, & sufficit *qualitas realis* bonis inhærens, cum feuda personæ nullam concilient nobilitatem. Porro si feuda nobilia in sensu generali accipiuntur, diuiduntur rursus in *regalia* & *non regalia*. Illa dicuntur feuda supremi principis auctoritate cum *regali dignitate* concessa. VVLTEIVS l. i. de feud. c. VIII. n. 19. aliasque dici solent *feuda maiora* vexillifera & sceptri *Sahnen* und *Scepter-Lehn*, quæ merito *maiora* dicuntur, ob summam *dignitatem regalem*, quæ eis cohæret, adeoque horum causa potissimum *ardua* & *maxima* dici debet. Feuda *non regalia* tanti olim non habebantur, cum vnice ad *militare seruitium* seu *ministerium* essent destinata, non ad honorem, officium, & potestatem maiorem exercendam, quod *feudis regalibus* proprium est. Ergo non mirandum, quod singularia plura in *feudis maioribus* sint constituta, quæ aliis *feudis minoribus* applicari nequeunt.

Sunt etiam causæ feudales maiores ex qualitate feudorum.

Quorum pertinent feuda maiora regalia.

§. XII. Sic vicariis Imperii concessum est in A. B. c. 5. *De iure Vicarij inuestiendi de feudis & iuramenta fidelitatis vice & nomine S. Imperii recipiendi, feudis Principum duntaxat exceptis, & illis, quæ Vahnlehn vulgariter appellantur, quorum inuestitura & collatio soli Imperatori vel Regi Romanorum specialiter reservata est.* Sic etiam in R. I. Wormatiensi de anno 1521. dicitur: und behalten uns vor die Belehnung der Lehn und die Regalien derjenigen, die sie unter der Vahn öffentlich mit solennitäten pflegen zu empfangen. Supra dictum est, quod in *concessione generali* *ardua* & *maiora* haud veniant aut comprehendantur. Ex hoc axioma sine dubio nata est exceptio adducta, quæ feuda vexilli, tamquam maio-

riorum imperij circa feuda regalia.

ra,

An vicarii
feuda comi-
tum conferre
possint?

ra, suæ collationi reseruauit Imperator. Duo vero ex ad-
ductis patent (1) excepta fuisse feuda magna Principum, (2)
talìa, quæ olim mediante vexillo collata fuere. Inde quæ-
stio enata fuit: an etiam *feuda comitum* exceptioni insint?
Comites olim etiam vexillis inuestitos fuisse, docet excell.
Dn. GVNDLING. *diff. de feud. vexilli* §. 34. Simul tamen ob-
seruat in *A. B.* sub voce *feudorum vexilli* tantum compre-
hendi *feuda principum maiora*. Contrarium adstruit I-
TERVS *de feudis imperii c. 9. §. 10.* ex ea ratione, quod et-
iam comites cum vexillis inuestiri consueuerint, & quod
hæc quoque feuda *maiora* sint, sicuti etiam vix reperiri
queunt exempla comitum Imperii a Vicariis inuestitorum.
Fateor in vtramque partem prægnantes esse dubitandi ra-
tiones, interim tamen in posteriorem sententiam procliuis-
sum, quia in *A. B.* excipiuntur *feuda Principum & illa, quæ*
vulgo Bahñlehn appellantur. Si *feuda Principum* tantum ex-
cipienda fuissent, non necesse fuisset, addere subsequen-
tem clausulam: *& illa, quæ vulgo Bahñlehn appellantur*, quæ
potius ostendit, excepta fuisse non tantum *feuda Princi-*
pum, sed in genere *vexilli* feuda, sub quorum numero etiam
feuda comitum comprehenduntur. Loquor de sensu *A.*
Bullæ: hoc enim expeditum est, posse Cæsarem vicariis, se
absente vel impedito, constitutis maiorem concedere po-
testatem, vt etiam feuda comitum conferrent; quorum
collineare videntur verba adducti recessus, quia olim feu-
da comitum tanta cum pompa & solemnitate haud collata
sunt, obseruante Dn. GVNDLINGIO *cit. l.* Simile quid
obseruo in diplomate RVPERTI Cæsaris, LVDOVICVM
BARBATVM comitem palatinum vicarium constituentis
anno 1401. cum exercitum in Italiam duceret, quod re-
fert THVLEMARIVS *de octouiratu c. 22. §. 18.* vbi vicario a se
constituto confert potestatem infeudandi, *exceptis dunta-*
xat feudis insigniis Archiepiscoporum, ducum & marchionum,
& quæ cum vexillis seu gladiis recipi consueuerunt, & de
qui-

quibus officialibus imperialis curiæ de more seruitur, conf.
Dn. GVNDLING. cit. l. §. 35.

§. XIII. Limitat tamen hoc ipsum prælaudatus THV-
LEMARIUS cit. l. §. 27. & arbitratur, durante ultra annum in-
terregno, vicarios etiam de feudis maioribus inuestire pos-
se, id quod ex subiectis quibusdam citationibus euincere co-
natur. Sed qui citationes adductas attentius examinat, ni-
hil noui iuris, præter quod vicariis in A. B. concessum est,
ibi deprehendit. Prouocat ad A. B. & ad ius vicariis ibi-
dem concessum, quod tamen circa collationem feudorum
imperii minorum versatur. Quod si horum renouatio in-
tra annum haud petitur a vicariis, poenis feudalibus locus
esse potest. Et quamuis vicariis, anno præterlapso, non in-
cumbat necessitas, vasallos de nouo citandi, ad renouatio-
nem feudi ab iis accipiendam, nihil tamen impedit, quo-
minus id ipsum facere queant. Erant eo tempore, scil. an-
no 1658. quo hæ citationes factæ, lites de vicariatu, inter
Bauarum & Palatinum, vterque in quasi possessionem iuris
huius penetrare contendebat, inde tot citationes, de reno-
uatione petenda, audiebantur, tot sollicitationes anxie de
exercitio aliorum iurium occurrebant; quilibet alterius
actus, vt de facto susceptos, notabat, annullabatque, & ita
non mirandum est, tales citationes quoque eo tempore
vtrunque emanatas fuisse, quæ tamen re vera nihil noui iu-
ris continent. Neque enim currit tempus, petendæ reno-
uationi destinatum, interregno durante, cum dominus
feudi desit, quippe quod demum currere incipit a tempo-
re factæ electionis, quo posito, nullum periculum incur-
runt feudorum maiorum possessores, si vel maxime ultra an-
ni spatium interregnum durauerit. ITTERCIT. l. §. 11. Dn. GVND-
LING cit. l. §. 37. VITRIARIUS inst. iur. publ. lib. III. tit. 7. §. 6.

Durante ul-
tra annum
interregno, an
vicarii feuda
maiora con-
ferre possint?

§. XIV. Competit etiam vicariis facultas tempore
interregni iudicia exercendi. Vnde quæstio enata est, an
etiam iudicare possint de feudis Imperii maioribus? quod
L vel

An vicariis
competat co-
gnitio de feu-
dis maioribus.

vel inde dubium esse poterat, quia horum infeudatio Cæsari peculiariter est reseruata, vicariis autem adempta. Quia ergo Imperator sibi ius inuestiendi reseruauit, ius quoque de iis cognoscendi sibi reseruasse videtur. Proinde si vicarii non possunt inuestire de feudis *maioribus*, quod minus est, non possunt quoque de iis cognoscere, quod maius videtur. Ita censet & ratiocinatur VITRIARIUS *cit. l. §. 2.* Accedit huic argumento vis quædam ex *ordin. regimenti de anno 1521. §.* Ob auch Sachen fürstlichen, qua cognitio de huiusmodi feudis Cæsari est reseruata, & vicario Imperatoris denegata, cum vt plurimum maiores grauiioresque causæ vicariis denegatæ sint. Enimvero quia *vicarii Imperii legales* cum vicariis Imperatoris non sunt confundendi, dum illi interregnum, hi vero Cæsarem viuentem præsupponunt, adeoque hoc casu Cæsaris cognitio absolute haud deficit, vti quidem illo casu, ab his ad illos argumentum non trahendum est. Nec prius absolute argumentum concludit, cum *actus iustitiæ* facilius conferri, *actus gratiæ* autem, quorsum etiam feudorum collatio pertinet, denegari soleant, nec statim denegetur cognitio de feudis eis, quibus denegatur ius inuestiendi, exemplo parium curiæ. ITTERVS *de feud. Imper. c. 25. §. 19.* THVLEMARIUS *cit. l. §. 28. & 29.* Hoc modo, ni fallor, satis fieri potest argumentis dissentientium: verum ita omne dubium haud remotum est, cum nota sit controuersia *de ipso iure Imperatoris*, quatenus ei de feudis *maioribus* conditio & decisio competat; quæ paucis tangenda est.

In feudis maioribus an teneatur senatum principum adhibere imperator?

§. XV. Sunt enim, qui duplex iudicium in Imperio faciunt: alterum *de causis & rebus vulgariis personarum*; alterum *de causis illustres personas seu principes concernentibus, quod principum iudicium* aiunt, das Fürsten-Recht, idque diuersum tum a iudicio camerali tum aulico esse censent, quod speciatim HIPPOLITVS A LAPIDE *tr. de ratione status P. I. c. 10. p. 163. sqq.* magno animi impetu defendit.

dit. Hoc obtinere contendit in caussis principum arduis, in Sachen, die ihre Lande, Leute, Fürstenthum und Königl. Lehnschaft oder ihr Leib oder Ehr antreffend sind, IDEM cit. l. §. 166. idque praxi Imperii antiquissima plenius demonstrat. Quamuis ergo Cæsar in *ordin. regim. de anno 1521.* caussis huiusmodi maiores sibi reseruauerit his verbis: Ob Sachen vorkamen, Fürstenthum, Herzogthum &c. belangend, so vom Reich zu lehn rühren, so einem Theil gänzlich und endlich abgesprochen werden solten, derselben Erlaubniß ist Ihro Kaysersl. Majestät vorbehalten, hoc tamen putat intelligendum secundum praxin Imperii, vt in *senatu Principum* ea de re agatur, non vero vicarius eius de ea cognoscere queat, quemadmodum anno 1236. in comitiis Moguntinensibus FRIDERICI II. constitutione præfecto palatii de omnibus causis & personis iudicandi potestas quidem indulgetur, sed hac sub limitatione, ohne Fürsten und andere hohen Leute, wo es gehet an ihr Leib oder an ihr Recht, oder an ihr Ehr, daß sollen wir selbe richten, scilicet more antiquo in senatu principum, seu comitiis. Quamquam autem olim maiorem libertatem hac in re Cæsares habuisse videantur, quasnam causas in conuentu regni agitari conueniret, crescente tamen & adaucta procerum imperii potentia arbitrium hoc in necessitatem versum, & *causæ maiores principum* ad senatum principum relatæ sunt, prout praxis imperii subsequens ostendit, obseruante ITTERO de *feud. Imper. c. 25. §. 12.* Rursus tamen lapsu temporis praxis hæc valde exinanita est, & necessitas, *causas maiores principum* in conuentu procerum decidendi, adeo laxata, vt vltra seculum iam solus Imperator de iis cognouerit, non adhibitis paribus curiæ, testibus CONRINGIO de *iudic. reip. Germ. lib. 65.* & TEXTORE in *iur. publ. Casareo tit. 12. n. 90. seqq.* Huic praxi suffragatur *Ordin. Camer. P. II. tit. 7.* Ob auch Sachen vorkamen, Fürstenthum, Herzogthum, Graffschaften &c. belangend, so vom Reich zu lehn rühren, so ein Theil gänzlich und

endlich abgesprochen werden sollen, deroelben Erkänntniß wollen wir der Röm. Kaysersl. Majestät oder Ihro Liebden und Kaysersl. Majestät Abwesens uns als Römischen König vorbehalten haben, quibus verbis simul iurisdictio Camerae exclusa est. Quæ cum ita sint, non adeo amplius dubium, quin etiam vicariis Imperii de *caussis maioribus* cognitio competere possit, nisi quatenus *grauitas causæ* adhuc hodie electorum consensum requirit.

*Electorum
consensus in
caussis grauissi-
mis desidera-
tur.*

§. XVI. Videlicet adhuc hodie Imperator in *caussis grauioribus*, vnde tumultus in imperio metuendi sunt, ad minimum consensum Electorum, aliquando etiam omnium statuum, adhibere debet, quod tum in anterioribus, tum in nouissima capitulatione cautum. Nam quoad prius in *capit. Caroli VI. art. 3.* ita prouisum est: Wir sollen und wollen auch in wichtigen Sachen, so das Reich antreffen, nach Anleitung der güldenen Bull, jedoch dem Friedensschluß ohne Abbruch, ihres Raths, Bedünckens und Gutachten uns gebrauchen, auch ohne dieselbe hierinnen nichts vornehmen. Potissimum in consilium adhibendi sunt electores in *caussis grauissimis*, quia iuxta *c. 12. A. B.* sunt *solidæ bases Imperii & columnæ immobiles*, quod etiam in *capit. Ioseph. art. 38.* disertis verbis additur: Wir sollen und wollen auch in wichtigen Sachen, so das Reich betreffen, und von hohen præiuditz und weitem Aussehen seyn, bald anfangs der Churfürsten, als unserer innersten Râthen, Gedanken vernehmen. Quoniam itaque res magni momenti est, de ducatibus eminentioribus, vnde periculosis motibus imperium inuolui posset, sententiam ferre, ita in primis consensus Electorum eo casu desideratur, si magni præiudicii causa emerferit. Videtur etiam huc collineare, *I. P. art. V. 55. in f.* quamuis non eadem Imperatori, vt in adductis articulis, necessitas imposita fuerit. Cautum enim ibidem hoc modo est: *Liberum sit suæ maiestati in CAUSSIS MAIORIBVS,*

RIBVS, & vnde tumultus in Imperio timeri possunt, insuper etiam quorundam utriusque religionis electorum & Principum sententias & vota requirere. Quod hic liberum relinquitur Imperatori, in nouissima capitulatione in necessitatem tractum videtur, si modo clarius definitum fuisset, quænam causæ pro maioribus habendæ, quia, hoc non factò, adhuc penes Cæsarem arbitrium est definiendi, quænam causæ maiores dicendæ sint? Non inepte iudicat AVTOR meditat. ad l. P. c. t. l. p. 781. & causas maiores ita definit: Possunt causæ maiores appellari tum a subiecto, quando inter status maiores, qui difficulter in ordinem redigi possunt, res versatur, tum ab obiecto, si quæstio sit de integris prouinciis vel urbibus vel oppidis, nec non arcibus munitis, adeoque consideratu dignis. Denique potest etiam causa maior videri ex præiudicio in alios redundante, quoniam ob consequentiam plurimum interest, utro modo iudicetur? quod exemplo causæ monasterii Falckenhagensis illustrat, multisque aliis causis ab ANTONIO FABRO relatis, vltèrius illustrari posset, si ratio instituti id permetteret.

*Quænam
causæ publicæ
maiores dicendæ.*

§. XVII. Præterea etiam olim vsitatum erat, quando causæ erant *grauiores*, quæ in iudicio aulico agitabantur, & in iis conclusum erat, eas ad Cæsarem cum voto referre, eas deinceps imperator in consilio intimo proponebat, & non tantum ad *iura*, verum etiam ad *rationem status* ibidem respiciebatur, inquirebaturque, an consultum esset talem sententiam partibus publicare? Cum vero hoc ipsum admodum graue statibus videretur, huic obuiam itum in capit. Leop. art. 42. & Ioseph. art. 44. ibi: auch nicht gestatten, verhängen und zugeben, daß unser geheimdes Raths Collegium samt oder sonderlich der Reichs-Sachen, welche vor den Reichs-Hofrath gehören, sich anmasse, darinn sich einmische, oder auf einigerley Weise dem Reichs-Hofrath eingreife,

*Quatenus
causæ grauiiores
in iudicio
aulico occurrentes
Cæsari
referri debeant?*

greife, vielweniger mit Befehlen oder Decreten, wodurch die in Reichs-Hofrath geschlossene Sachen aufgeschoben, oder irretiret werden, beschwere oder irre. Equidem hoc ipsum etiam repetitum est in *Capit. Caroli VI. art. 6.* sed tamen temperamento hoc adiecto: Wo auch im Reichs-Hofrath in wichtigen iustiz-Sachen ein votum oder Gutachten abgefasset, und uns referiret werden solte, wollen wir uns solches in Abwesenheit des Reichs-Hofraths Præsidenten und Reichs-Vice-Cantlers mit Zuziehung der re- und conferenten, und anderer Reichs-Hofräthe beyderseits Religions-Verwandte betrift, vortragen lassen, mit denenselben darüber berathschlagen, und in keinen andern Rath resoluiren. Hoc temperamentum eo magis placuisse videtur, tum ne causæ, semel excussæ, ad alios iudices, primario rationem status præ oculis habentes, deuolueretur, tum etiam vt Imperator, relatione modo præscripto de causis grauioribus maioribusque facta, consilia electorum quandoque, grauitate causæ suadente, expetere posset, prout §. *anteced.* dictum est.

In caussa banni omnium statuum consensus requiritur.

§. XVIII. Pergo ad posterius membrum, quo omnium statuum consensus ante omnia explorandus est, antequam in *causa maximi momenti* aliquid decernatur. Quænam autem grauior maiorque esse potest, quam *banni imperialis*? inprimis si potentius imperii membrum eo innodandum est, quod non potest non quandoque totum affligere Imperium, pacemque turbare publicam, adeoque eo maiori circumspectione & deliberatione opus habet. Quantæ olim lites de hoc iure agitatæ fuerint, documenta publica ostendunt, quæ hic repetere non vacat. Acta nouissimi banni imperialis habet ANTONIVS FABER in *der Staats-Canzley tom. XI. c. II. tom. XII. c. II. tom. XIV. c. 5.* Res tandem decisa fuit in nouissima *capit. CAROL. VI. art. 20.* hoc modo: Wir sollen und wollen auch in Acht und Oberacht Sachen uns demjenigen, was vermöge instrumenti pacis in dem

dem jüngern Reichs = Abschiede, §. nachdem auch in dem Münster- und Osnabrückischen Friedensschluß 2c. verglichen und statuiert worden, allerdings gemäß verabsondert. aber auch darauf halten, daß hinfüro niemand hohen oder niedern Standes, Churfürst, Fürst oder Stand oder anderer ohne rechtmäßige und genugsame und rechtmäßige Ursache, auch ungehört und ohne Vorwissen, Rath und Bewilligung des h. Röm. Reichs Churfürsten, Fürsten und Stände in die Acht oder Oberacht gethan, gebracht, oder erkläret, sondern in denen künftigen casibus darinn nach Beschaffenheit des Verbrechens auf die Acht, oder priuation entweder vom Kaiserlichen fiscal- Raths wegen oder auf Verufen des läderten und klagenden Theils zu procediren und in Rechten zu verfahren, und darüber wir entweder an dem Reichs-Hofrath, oder unsern und des Reichs-Cammer-Gerichte, pro administratione iustitiæ angerufen und imploriret werden, zusörderst in decretirung oder Auslassung deren auf die Reichs-Acht oder priuation gegebenen Ladungen und mandaten, so dann in der Sachen weitem Ausführung bis zum Beschluß auf des heil. Reichs hierüber vorhin gefasste Gesetze und Cammer-Gerichts-Ordnung genau und sorgfältig Achtung geben, damit der Angeklagte nicht præcipiret, sondern in seiner habenden rechtmäßigen defension, der Nothdurft nach, angehört werde. Admodum prudenter id constitutum fuisse, nemo negabit. Neque enim grauius præiudicium alicui, quam ex banno Imperii inferri potest, adeoque causa hæc non præcipiti impetu expedienda, sed maturo iudicio & totius Imperii deliberatione præuia tandem decidenda est.

§. XIX. Sed quia portum quæro, plura his addere nequeo, vnicum tantummodo hisce subiungens, Imperatori, vt domino feudi, integrum haud esse, feuda *maioris momenti* vacantia inconsultis statibus aliis conferre. Ante omnia referam verba Capit. Caroli VI. art. II. quæ rei *seriem*

Maiores momenti feuda vacantia Caesar pro libitu conferre nequit.

riem ita circumscribunt: Wann auch inskünftige Lehen dem Reich durch Todes-Fälle oder Verwirckung eröffnet, oder ledtlich heimsfallen werden, so etwas merckliches ertragen, als Churfürstenthümer, Fürstenthümer, Graffschaften, Herrschaften, Städte und dergleichen, die sollen und wollen wir, die Churfürstenthümer ohne des Churfürstlichen Collegii, die Fürstenthümer, Graf- und Herrschaften, Stadt und dergleichen aber ohne Churfürstlicher, Fürstlicher (wenn es nemlich eine Reichs-Stadt betreffen thut) Städtischer Collegiorum Vorwissen und consens ferner niemand leihen, auch niemand einige expectanz oder Anwartung darauf geben, sondern zu Unterhaltung des Reichs, unser und unserer Nachkommen, König und Ränfern behalten, einziehen und incorporiren. Cum ergo concessio expectatiuarum Imperatori quoque adempta sit, non potest etiam pacta confraternitatis confirmare, sine eorum consensu, qui in verbis adductis desideratur. Plura adhuc moueri hic possent dubia, aliæque addi obseruationes, de quibus agit ITTERVS c. VII. de feud. Imper. §. 6. seqq. aliiue, sed non tractatum iustum scribo, verum summatim tantum venas aperio, ex quibus hæc *materia ardua* vltcrius explanari potest, adeoque vel hæc adduxisse sufficere poterunt. Si vero in hac de *arduis* meditatione errauero, vel hoc ipsum mihi solatio erit, etiam peritissimos in *arduis* facile labi posse.

F I N I S.

Böhmer, Justus Henning,

Diss. iur. de causis arduis et maioribus

Hala 1732

4 Diss. 1336#Beibd.15

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10675427-6

VD18 10332650-006